БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 161 (4131) | 1958 ч. август 14, четверг | Өртээ 20 коп.

Волганың В. И. Ленин аттыг гидроэлектростанциязының тудугжуларының митингизи

ЖИГУЛЕВСК (Куйбышев область), август 10 (СЭТА-ның тускай корр.). Делегейде бо эң улуг электростанцияның тудуунда ажылдарның доозулганы-биле болгаш Куйбышевгидро-тудугну Ленин ордени-биле шаннаанына холбаштыр гидро-тудугжуларның хөй муң кижи киржикчилиг митингизи ГЭС-тің бажыңының базарында делгем шөлге бөгүн дүүш соонда болган.

Эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. И. Кузьмин, А. Ф. Засядько, электростанциялар министри А. С. Павленко, ССРЭ-ниң Күртудуунуң даргазы В. А. Кучеренко, Куйбышев областың партия болгаш совет организацияларының удуртукчулары, тудугнуң болгаш электростанцияның удуртукчулары, «Куйбышевгидро-тудугнуң» мурнакчылары индирге көстүп келирге, митингиниң киржикчилери байырлаашкынче шилчип турар диңмиттиг адыш часкаашкын-биле уткаан.

СЭКП Куйбышев обкомунуң бирги секретары М. Т. Ефремов митингини ажытпышаан, эргим аалчыларга областың партия организациязының, гидротудугжуларның коллективиниң болгаш областың бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден чүректің ханыгындан байыр чедирген болгаш Куйбышевгидро-тудугнуң коллективи база Куйбышев областың бүгү ажылчы чоннары бедик шаннаалга күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер-биле күрүнеңиң бүгү планнарын чеңишкиниг күүседип харыылаарын СЭКП ТК-га болгаш Совет чазакка бүзүреткен.

«Куйбышевгидро-тудугнуң» начальниги Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. В. Козмин чүве чугаалаан. Куйбышевтің Волгада гидроэлектростанциязы болгаш оон тудуглары туттунганын болгаш күрүне комиссиязынга дужаарынга беленин тудугжуларның өмүнээзинден Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болгаш Совет чазакка ол илеткээн. Күүседтинген ажылдарның кайгамчык улуг хемчээлин тодаргайлап турар чурагайларны «Куйбышевгидро-тудугнуң» начальниги бодунуң чугаазынга адап, тудугжуларның күш-ажылчы шылгаралының болгаш оларның ажыл эрткен бергелериниң дугайын чугаалаан.

Совет кижилериң тергиин эки билиишкиннеринге, чалбыштыг патриотизминге өзүп көвүдээн Адаччуртуң күчүлүг техниказы, бистерни тиилелгеден тиилелгеже аппар чоруур Коммунистиг партияга ынакшыл болгаш бердинишкин дааскан ажыл-хереги чеңишкиниг күүседир арганы гидротудугжуларга берген деп эш Козмин чугаалаан. Бодун бердинген күш-ажыл, маадырлыг патриотизминиң илерээшкини тудугга ийи-чаңгыс кижилерниң өвес, харын тудугжуларның хөй кижилиг бүгү коллективиниң хөрөө болган.

Волганың он болгаш солагай талакы эриктериниң тудуг шөлдеринде ам чаа улуг будурулгелер тыптып келген. Цемент заводунуң баштайгы эзлчээ ажыглалда киргенин база Волгада эң улуг тудуг машиналарының заводунуң, мөңгүн суглуг хөндүрүкчүлер заводунуң болгаш өске-даа будурулгелерниң туттунган чамдык цехтери ам безин продукцияны берип турарын гидротудугжулар Төрөөн чуртка илеткээр өөрүшкүлүг болган деп эш Козмин медеглээн. Ставрополь хоорайның районунда химия будурулгелериниң улуг белдирин тургузуп турар. Синтетиктиг каучуктун Европада эң улуг заводун ында тудуп турар. Ол дээрге комсомолчу шалыпчы тудуг-дур.

Куйбышевтің гидротудугжулары партияның болгаш чазактың кандыг-даа онаалгаларын күүседир деп долу шиитпирлиг болгаш Совет Эвилелиниң тудугжуларының хөй миллион кижилиг отрядының кезээде бирги одурларынга болур деп эш Козмин түннелинде чугаалаан.

Куйбышев ГЭС-тің электри-биле каңнакчызы Социалистиг Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадыры А. А. Улесовка сөс берген. Бөгүн бисте өөрүшкүлүг байырлал деп ол чугаалаан. Куйбышев ГЭС-тен дүгүүрүг ынак Ада-чуртувуска тыпсып берип тур бис. Маңаа, Жигулиге чедип кээн турганывыс баштайгы хүннерни бо байырладыг үеде кижи сактып келир-дир. Маңаа чүү турганыл?—Эзи чер. ГЭС-тің бажыңындан ырак эвес черге улуг эвес суг өртээли, а оон-биле кожа салгын дээрбези турган чүве. Орустуң күчүлүг хеми Волга ырак бурунгу шагда ышкаш, бодунуң сугларын алгаш чорун турган. А маңаа делегейге эң улуг гидроэлектростанцияны тударын партия биске чугаалаан. Ынчангаш тутканывыс бо. Тодаргай сорулгаже — коммунизмни тургузарынче Коммунистиг партияның чоруткан тулугжуларының холары чүү кылып болгу дег-дир че. Волгада ажылды дооскаш, өске хемнерни чагырып алырынче баар бис, шалыпчы тудуглаже баар бис. Чаа гидроэлектростанцияларны болгаш үлетпүр будурулгелерин улам-на дүрген болгаш чиик өртектиг кылдыр тудар бис.

Комсомолчу орук бижиктерин өзүгаар он бир муң ажыг оолдар болгаш кыстар маңаа келген деп каасталга ажылдарының участогунуң даамалы К. С. Шульга бодунуң чугаазынга демделээн. Бойдуска удур тулчуушкунга аныяк тудугжуларның хөй муң кижилиг отряды өскен болгаш быжыккан. Хөй-хөй комсомолчуларның аттары чүгле тудугда эвес, харын Жигулиден ырак дашкаар черлерде безин дүрүм өзугаар алдаржаан. Куйбышев областын комсомолчулары химия үлетпүрүнүң будурулгелерин тудар чоруктуң шефке алган деп эш Шульга чугаалаан. Ставропольдуң синтетиктиг каучук заводунуң шалыпчы тудуунче ам безин комсомолчу орук бижиктерин өзугаар беш чүс ажыг оолдарны болгаш кыстарны чоруткан. СЭКП ТК-ның май Пленумунуң аныяктарның мурнунга салган сорулгазы база чеңишкиниг күүсеттинген турар даарының чигзинишкин турбас.

Митингиниң киржикчилери Н. С. Хрущев чүве чугаалаарга, диңмиттиг адыш часкап, байыр чедирип турганнар. Ажылдарның доозулганы-биле холбаштыр тудугжуларның болгаш эптекчилерниң коллективинге байыр чедиргеш, Куйбышевтин гидроөлдириниң тудуунга Совет Эвилелиниң он-он болгаш чүс-чүс муң әр, хөрөөжен ажылчыннарының, эртемденнериниң, инженерлериниң болгаш техниктериниң күш-ажылы салдынган деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Делегейде эң улуг гидроэлектростанцияны Волгада тургусканы—экономиктиг болгаш политиктиг кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуушкун-дур, улуг Ленинниң өлүм чок чагыларын өзугаар чуртту электрижидер талазы-биле бистиң үлүзүвүстүң боттандырып турары программаны күүседип турарында кол чүүл-дүр.

Совет Эвилелинге электроэнергетиканы хөгжүдүрүнүн улам ынайгы перспективаларынга хамаарыштыр, Волгада, Днепрде, Камада, Ангарада, Иртышта кайгамчык улуг электростанциялар туттунуп турар деп Н. С. Хрущев демделээн. Хөмүр даш-биле байлак районнарда одалга-биле ажылдаар күчүлүг электростанциаларны тудуп турар. Делегейде баштайгы атомнуг электростанцияның соон дарый чамдык чаа эң улуг атомнуг электростанцияларны тудуп турар.

Чуртту калбаа-биле электрижидериниң дугайында Ленинниң идеязын боттандырарының калбак аргазын ам ап турар бис деп Н. С. Хрущев уламчылап чугаалаан. В. И. Ленинниң улуг күзээшкинин боттандырар дээш чуртту калбаа-биле электрижидериниң планын ажылдап кылырын партияның ТК-зының Президиуму Курилланга болгаш хамаарышкан органнарга дааскан. Мынчангаш, чурттуң будурукчу күштерин бүгү хемчеглер-биле хөгжүдериниң күчүлүг сууру тургусгунган болур деп чүвени Н. С. Хрущев онзалап демделээн. Амгы үениң ол суурунга үндезилээш, коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкуну улам-на чеңишкиниг боттаныр.

1958 чылдың баштайгы чартыының план күүседезиниң түңнелдеринге хамаарыштыр, ол түңнелдер болза, бистиң чуртувус экономиктиг чечектелиишкинниң оруу-биле бүзүрелдиг бар чоруурун, чоннун кижи бүрүзүнге онааштыр продукция будурер талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны геегүлүг эң ыска хуусааларда чедер болгаш эртер деп кол экономиктиг сорулганы чеңишкиниг шиитпирлеп турарын чугаалап турар деп Н. С. Хрущев айыткан.

ССРЭ-ге электростанцияларны тударын хөгжүдүрүнүң перспективаларының дугайын Н. С. Хрущев тодаргай чугаалаан. Амгы үеде одалга-биле ажылдаар электростанцияларны тударынга артык күштү берзе чогуур деп ол чугаалаан. Ол дээрге, гидроэлектростанциялар тударын соксадыр дээш черле ол эвес болдур ийин деп Н. С. Хрущев үргүлүлеп чугаалаан. Гидроэлектростанциялар тударын одалга-биле ажылдаар станциялар тудуунга удурланыштыр тургуспайн турар бис. Капитализм-биле чарышка үешаг уъдун алырын барымдаалаш, одалга-биле ажылдаар станциялар тудуунга артык күш бээриниң дугайында чугаа чоруп турары ол.

Делегей байдалының айтырыгларынга доктаагаш, коммунистиг тургузуушкунга ССРЭ-ниң чеңишкиннери — бүгү күчүлүг социалистиг лагерьнин чеңишкиннери-дир деп Н. С. Хрущев айыткан. Бистиң чуттарывыстың сырый каттыжышкыны болгаш найыралы — кым кажан-даа тиилеп шыдавас улуг чаагай күш ол-дур. Империалистер болза, төөгүнүң дугуйн дедир өөлдирерин, боттарының турасоруун өске улустарга доңнаштырарын күзеп турарлар. Олар «соок дайынны» үрүндүрүп, «күш дөгээриниң» агрессечи политиказын, «дайынның кызыгаарынга турарының» политиказын чорудуп турарлар. Ливанда америк халдаашкын болгаш Иорданияда англи халдаашкын—ол политиканың база бир хевири-дир.

АКШ-тың Ливанда болгаш Англияның Иорданияда агрессиязын буруу шапкан делегейнин хөй-ниитизинин килецниг удурланыышкыны болгаш ол агрессияны чок кылыр деп тайбыңга ынакшылыг күрүнелериниң шиитпирлиг чоруу шериг интервенциязының эгелекчилерин Ирак Республикаже болгаш өске-даа араб күрүнелерже халдаашкыннарны кылыр дээн боттарының эге баштайгы планнарындан ойталаарынче албадапкан. Ынчалзажок, чер бөмбүрзээниң ол районунда дайынның кыжанары кончуг чидиг болуп артып турар, ынчангаш тайбыңга ынакшылыг бүгү улустар-биле кады, шериг интервенциязын соксадырын база Ливандан болгаш Иорданиядан америк болгаш англи шериглерни үндүрерин чедип алыр дээш бистиң бүгү-ле аргаларывысты ажыглап турар бис деп Н. С. Хрущев демделээн.

Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика, социалистиг бүгү чурттар тайбыңның политиказын, аңгы-аңгы социал системаларлыг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турарының политиказын чайгылыш чок болгаш шынчы чорудуп турар. Бистиң тайбыңга ынакшылыг даштыкы политикавысты, аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарынга үндезилеттинген политиканы моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудар бис.

Дээди Советтиң Президиумунуң Чаршын өзугаар Куйбышевтің гидро-электростанциязынга Владимир Ильич Ленинниң адын тывыскан болгаш ону моон соңгаар—Волганың Владимир Ильич Ленин аттыг гидроэлектростанциязы деп адаарын шиитпирлээн деп митингиниң киржикчилеринге Н. С. Хрущев дыңнаткан.

Диңмиттиг адыш часкаашкыннары каш-даа удаа үзе кирип турган чугаазының түңнелинде Н. С. Хрущев Куйбышевтің гидроэлектростанциязының бүгү әр, хөрөөжен ажылчыннарынга, инженерлеринге, техниктеринге болгаш албан-хаакчыларынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байырын номчаан. Волгада Жигули чаныда тиилелге ССРЭ-де техниктиг деп-шилгениң өске-даа хөй-хөй чеңишкиннери-биле бир дөмей, коммунистиг ниитилелдиң тургузукчузу—улустуң чогаадыкчы күштерин ажыткан совет ниитилел тургузуунуң артык күштерин бүгү делегейниң мурнунга көргүзүп турар деп байырлыг бижикте демделээн.

Оон соонда митингиниң киржикчилери СЭКП Төп Комитединге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг бижикти бир эңсеткилдиг хүлээп алган.

Тываның девискээр талазы-биле чөвүлел хуралы

Тыва автономнуг областың будурукчу күштерин өөренип шинчилээр талазы-биле Тываның девискээр талазы-биле чөвүлел хуралы август 11-де Кызылга ажыттынган. Аңаа партия обкомунуң бирги секретары С. К. Токаниң «ТАО-нуң бойдусэкономиктиг курлавырлары болгаш улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң перспективалары», областың план комиссиязының даргазы Я. В. Томилиниңиң «1959—1965 чылдарда ТАО-нуң улус ажыл-агыйының перспективалары», ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының корреспондент-кежигүнү Г. Ф. Горбачевтуң «ТАО-нуң будурукчу күштерин хөгжүдер талазы-биле эртем шинчилеллериниң сорулгаларының дугайы» деп илеткелдерин дыңнаан.

Илеткелдер сөлүнде саналдар эгелээн.

Тываның ыяш байлаанының улуг ажык-дузазын болгаш областа ыяш ажыл-агыйының моон соңгааргы хөгжүлдезиниң перспективаларының дугайын хуралдың киржикчизи, биология эртемниң доктору Г. В. Крылов бодунуң саналынга чугаалаан. Областың девискээриниң 46 хуузун арга-ыяш эжелеп турар. Совет Эвилелиниң өске районнары-биле деңнээрге Тываның арга-ыяжының бир га девискээринде-ле ажыглап болур тудуг ыяжының хуузу 40 хуу ажып турар. Ол болза тудуг ыяжының белеткелин калбартыр талазы-биле областа улуг перспективаны берип турар. Ынчалзажок амгы үеде областа ыяш белеткелиниң оожум чоруп турарын Г. В. Крылов демделевишаан, Тывага ыяш белеткээр механизастаттынган улуг будурулге черин организастаарының чугулазын чугаалаан.

Янзы-бүрү кат, чимисти, ылаңгыя пеш тооруун, чыжыргананы ажылдап кылыр черни областа тургузуп болур деп эш Крылов чугаалаан. Янзы-бүрү витаминнер-биле байлак кат, чимис областа эвээш эвес. Чыжыргана талазы-биле Тыва область Совет Эвилелинде үш дугаар черде турып турар.

Арга-ыяшты өртпен, янзы-бүрү үрегдекчилерден камгалаар ажылды күштелдиреринин, үргүлчү хат хадыыр черлерге, ылаңгыя тараа шөлдериниң чоогунга камгалал ыяш олурттулгазын организастаарының, чурттакчылыг черлерни ногаанчыдарының болгаш ыяш талазы-биле дуржулга станциязын организастаарының дугайын эш Крылов чугаалаан.

Экономика эртемниериниң кандидады Б. И. Чугунов областа будурукчу күштерни сайзырадырының айтырыын бүгү талазы-биле көөрү чугула деп чугаалаан. Чоокку үеде шиитпирлеттинер айтырыгларны келир үеде шиитпирлеттинер айтырыглар-биле холуваайн, оларны бөтбөттарына дүүштүр шиитпирлээри чугула. Тываның казар байлаандан хөмүр даш тывыжының болгаш тудуг материалдары будуреринин перспективазы кончуг улуг деп ол чугаалаан. Тывада шинчилел ажылдарының чамдык четпестерин ол айыткан. Казын тывар байлактарның чүгле кайда барын тодараткаш, оон бүгү курлавырларын болгаш ажыглалга кирип болурунуң өскедаа негелделерин чедир шинчилеевейн турар. Тываның экономиказының дүрген хөгжүлдези суг күжүлүг болгаш өске-даа аңнарны өстүрер талазы-биле күрүнениң тускай ажыл-агый черин организастаар үе келген. Тудуг материалдарының белетелин болгаш ыяштан кылган эт-херекселдериниң будурулгезин көвүдедир сорулга-биле Хамсыра-биле Бии-Хемниң каттышкан аксынга ыяш ажылдап кылыр комбинатты тургузары чугула деп эш Бадаа бодунуң саналынга чугаалаан.

Чөвүлел хуралга Барыын-Хемчик райкүүскомнуң даргазы эш Тамдын-оол болгаш оон-даа өскелер санал бергеннер. Тывага химия үлетпүрүн, Улуг-Хемниң суг оруун сайзырадырының база областа үлетпүрүнүң чаа адырларын тургузар дугайын олар боттарының саналдарынга чугаалаанар.

Август 12-13 хүннеринде чөвүлел хуралдың секциялары ажылдаан.

Чурукта: Тываның девискээр талазы-биле чөвүлел хуралының эртип турары. Индирде: Экономика эртемниң кандидады Б. И. Чугунов.
Фото С. Феоктистовтуу.

Мал чемнери белеткээр ажылда четпестерни үзүткаар

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу областың колхозтарында болгаш совхозтарында мал чемнери белеткээр ажылдың чоруп турар байдалының дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, областың бүгү районнарында мал чемнери белеткээриниң ажылы тергиин багай чоруп турар деп демделээн.

Август 10-дагы байдал-биле алырга мал чемнери белеткээриниң талазы-биле чүгээр деп санадып турар Чөөн-Хемчик район сиген белеткээриниң планын чүгле 60,3 хуу, силос салыышкынын 55,3 хуу күүсеткен. Колхозтар талазы-биле алырга Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу сиген белеткээрин 75,1 хуу, силос салыышкынын 100,1 хуу күүсеткен, сөөлгү хүннерге чедир мал чемнери белеткээриниң планын бүрүн күүсеткен чаңгыс-даа ажыл-агый области чок болуп турар.

Областың чамдык районнарында мал чемнери белеткээриниң ажылы шыдажыр аргажок оожум темпилиг чоруп турар. Чаа-Хөл районнуң колхозтары сиген белеткээриниң планын чүгле 19,3 хуу, силос салыышкынын 31,5 хуу күүсеткен, ук районда мал чемнери белеткээриниң темпизи 5 хонукта 2,5 хуудан ашпайн турар. СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң секретары эш Бегзи районда мал чемнери белеткээриниң хожудаашкынныг байдалын үүл бүрү чыдагааннар-биле тайылбырлаарын оралдажып, харын-даа районда бердинген план хөлүн эртир улуг, ону күүседип болурунуң кандыг-даа барымдаазы чок дээр чергелиг медеглел кылып турганын СЭКП обкомунуң бюрозу чидин-биле буруу шапкан болгаш ону шыңгыы сагындырган.

Бо чылын бистиң областың кайыдаа районнарында От-сигенниң үнүжү тергиин чаагай. Мурнунда сиген кеспейн чорган ховуштаттарда он-он сараат сигеннер тургустунуп турар. Ынчанмыжок чамдык ажыл-агый удуртукчуларының талазынган ховуу сигени малга «хоолу чок» дээр чылдагаан-биле кол кезиг эвес черлерден мал чемнери белеткээр ажылды кара-өжегээр саададып, ону херекке албайн турар фактылар бар. Моон чижээнге «Элегес» совхозту чугаалап болур. Ол совхозтуң девискээринде муң-муң га ховулардан бо чылын кайгамчык чаагай сиген үнген. Совхоз директору эш Берценов, үндезин чок мындыг үүлге чылдак хап, ховулардан сиген кеспейн турар болгаш кол кезиг черлериниң сигени ам-даа «чедишпээн» дээр чылдагаан-биле сөөлгү үеде мал чемнери белеткээриниң темпизин сулаадып турар.

Бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын 27 муң га чаңгыс чылда үнер мал чемни культураларны тараан, ынчаарга ам ооң чүгле 2 муң га хирези ажаап алдынган. Дыка хөй ажыл-агыйлар мал чеминге тарып алган культураларының, тараа кылдыр быжа бээринге идегээш, мал чеминге белеткевейн турары окта таарышпас, чоокку хүннерде чаңгыс чылдың мал чеминге хереглээр культураларының ажаалгазын доозар болгаш кукурузаны доп-дораан силостап эгелээр ужурлуг.

Мал чемнери белеткээриниң ажылы чугула политиктиг кампания. Партия райкомнары болгаш райкүүскомнар бо ажылды дүжүт ажаап алыышкыны-биле бир дөмей көөр болгаш мал чемнери белеткээриниң хөрөөн чугулага көрбес фактылар-биле эптеш чок демисежир херек. Партийжи полит-массалыг ажылды кажангызындан-даа артык бедик деңнелге тургузары чугула. Хөй-хөй партия эге организацияларында партийжи-массалыг ажылдың куду деңнелде турар чоруу-биле эптежип болбас. Барыын-Хемчик районнуң «ВЛКСМ 30 чылы» колхозтуң сигенчилери сөөлгү 20 хонуктарда чаз солун номчуваан, ук бригадага лекция, беседа база ховар чоруттунуп турар. Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозта байдал моон барыкла дээредевес. Ук колхозтуң сиген белеткээр планынын августа 10-га чедир чүгле 12 хуу күүсеттингени таварылга эвес. Ында партия эге организациязының органы хана солун февраль айдан бээр үнмээн, амгы мал чемнери белеткээр кампания ажыл үезинде партия эге организация секретары эш Чамбалдоо сигенчилерге ховар аалчы болуп турар. Мындыг чижектерни областың өске-даа партия организацияларындан хөйну санап болур.

Областың көдээ ажыл-агый ишчилериниң мурнунда салдынып турар кол сорулга болза, бүгү-ле күштерни болгаш аргаларны мобилизастап турган мал чемнери белеткээриниң планын чоокку хүннерде долдур болгаш ажыр күүседири, тараа алыышкыны массалыг эгелээр мурнунда бо чугула болгаш политиктиг ажыл-агый кампаниязын шиитпирлээри болур.

СЭКП обкомунда, облкүүскомда болгаш ВЛКСМ обкомунда

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедиткени дээш Кызыл туктарны тыпсыр дугайында

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедидери дээш районнар, колхозтар болгаш сүт-бараан фермаларының аразында социалистиг чарыштың август 1-ге чедир чоруп келгенин чугаалашкаш, СЭКП обкомунуң бюрозу, область Совединиң күүскому болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу сүт саалдазының база күрүнеге сүт дужаарының талазы-биле Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Өвүр, Тожу районнарның колхозтары, ол ышкаш Чөөн-Хемчиктің Ленин аттыг, «Искра», «Большевик», Бии-Хемниң Ленин аттыг, «Тиилелге», Тожунуң «Май бири», Каа-Хемниң «Октябрь 14 чылы» база Ленин аттыг колхозтары чеңишкиниг болганын демделээн.

Сүт будуреринің талазы-биле колхозтар фермаларының иштинде Бии-Хемде «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазы, Тандыда «Революцияның чалбыжы» колхозтуң Марачевка сүт-бараан фермазы, Каа-Хемде Ленин аттыг колхозтуң төп сүт-бараан фермазы, Бии-Хемде Ленин аттыг колхозтуң Тарлаг сүт-бараан фермазы болгаш «Хадын» колхозтуң Хадын сүт-бараан фермазы мурнукузу хевээр эки түңнелдерлиг болуп турар.

Моон-биле кады СЭКП-ниң элээн хөй райкомнарының бюролары, райкүүскомнар болгаш ВЛКСМ райкомнарының бюролары сүт будуреринкевүдедир болгаш ону күрүнеге дужаарының талазы-биле ажылды амга чедир четпес удуртуп турарын СЭКП обкомунуң бюрозу, область Совединиң күүскому болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу демделээн.

Эрткен чыл-биле деңнээрге Улуг-Хем, Танды, Эрзин, Каа-Хем, Тес-Хем болгаш Сүт-Хөл районнарның колхозтары сүттүң ниити саалдазын, Бии-Хемниң «Искра», «Тиилелге», «Кызыл тараачын», Каа-Хемниң «Найырал», «Ленинчи орук», Тандының «Тиилелге», «Найырал» колхозтары азырал инек бүрүзүнден сүт саалдазын кудулаткан.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, область Совединиң күүскомунуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң доктаатканы болза:

1. Инектерниң сүткүр продуктулуун бедиткени болгаш күрүнеге сүт дужаалдазының күүселдези дээш (бо чылдың август 1-де байдал өзугаар) СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын дараазында ажылагыйларга хевээр арттырар:

а) районнар талазы-биле — эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге сүт будуреринин 30,4 хуу, азырал инек бүрүзүнден саалданы 46,9 хуу көвүдеткен болгаш күрүнеге сүт дужаарының чыл планын колхозтар талазы-биле 98,5 хуу күүсеткен Барыын-Хемчик районга (СЭКП райкомунуң секретары эш Пахомов, райкүүскомнуң даргазы эш Тамдын-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Биче-оол);

б) колхозтар талазы-биле — сүт будуреринин чыл планын 80,5 хуу күүсеткен база азырал инек бүрүзүнден сүт саалдазын эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге 32,2 хуу көвүдеткен Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунга (даргазы эш Дүдерааа, парторганизация секретары Каян-оол);

в) сүт-бараан фермаларының талазы-биле — бо чылдың август 1-ге чедир азырал инек бүрүзүнге онааштыр 1545 кг сүт сатташ, фермаларының иштинден бирги черни эзлээн Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран сүт-бараан фермазынга (эргелекчизи эш Доронин).

2. Колхозтарның болгаш совхозтарның сүт будурер талазы-биле хожудаашкының чоокку үеде чайладырын Улуг-Хем, Танды, Эрзин, Каа-Хем, Тес-Хем болгаш Сүт-Хөл районнарның удуртукчуларынга СЭКП обкомунуң бюрозу, область Совединиң күүскому дааскан.

Тывада аъш-чем үлетпүрүнүң баштайгы заводу

Август 12-ниң хүнү «Тыва тудуг» трезиниң тудугжуларынга болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга өөрүшкүлүг байырлалдың хүнү болган.

Бистиң областа аъш-чем үлетпүрүнүң баштайгы бүдүрүлгези болур хлеб быжырарының болгаш далган аймаандан нарын чемнер кылырының заводун ажыглалда киирген.

Бежээкиниң 5 шакта заводтуң чанынга «Тыва тудуг» трезиниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары, областтың аъш-чем үлетпүрүнүң ажылчын албан-хаакчылары, хоорайның партия, совет активи, хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери чыглып келген турган.

Заводтуң ажыттынганына холбашкан байырлыг митингини СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш Н. И. Курбатский ажыткан.

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока сөс алган, «Тыва тудуг» трезиниң тудугжуларынга, СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң өмүнээзинден байыр чедирбишаан, аъш-чем үлетпүрүнүң Тывада бир-ле дугаар ажыттынып турар заводунуң улуг ужур-дузазының дугайын демдеглээн. Ол ышкаш ам ажыттынарының бүдүүзүнде туруп турар эвт аймаанның продуктуларын сайырадыр комбинаттың болгаш пиво заводунуң тудуушкунун кыска хуусаада ажыглалга киирер дугайында тудугжуларны кыйгырган.

Тудугжуларның мурнундан «Тыва тудуг» трезиниң № 2 тудуг-монтаж эргелериниң малярлар бригадири Ленин орденниг Василий Александрович Бушуев сөс алган, бөдүүн совет кижилериниң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш салыышкынының дугайында бодунуң өөрүп четиргенин илергейлевишаан, тудугжуларның өмүнээзинден моон соңгаар улам эки ажылдаарын хүлээнген.

Заводтуң эжиинде лентаны СЭКП обкомунуң секретары эш С. К. Тока одура кескен. Митингиниң киржикчилери чаа ажыттынган бүдүрүлге чериниң байдалын улуг сонуургал-биле таныжып көргеннер. Хлеб заводу бир хүн ортумаа-биле 17 тонна далгандан быжырган аъш-чем аймаанның продуктуларын Кызыл хоорайның болгаш областың ажылчы чоннарынга бээр.

РСДРП(б)-ниң чедиги Бүгү-россий конференциязының протоколдарының чаа үндүрүлгези

РСДРП(б)-ниң чедиги Бүгү-россий (Апрель) конференциязының протоколдарын катап парлап үндүрген, ону СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизмниң институту белеткээн болгаш күрүнеиниң политиктиг ном үндүрер чери парлап үндүрген.

Ол номда РСДРП(б)-ниң чедиги Бүгү-россий (Апрель) конференциязының болгаш Петроградтың ниитихоорай конференциязының резолюциялары болгаш материалдары, а ол ышкаш үк конференцияларны эрттирериниң белеткелдериниң болгаш эртип турганының үезинде кылган партия документилери киргилээн.

Протоколдарның бо парлап үндүрүлгези чаз-чаа материалдар-биле немештинген. В. И. Ленинниң 1917 чылдың апрельдиң 25-тин (майның 8) эртенги хуралынга чугаалааны улустар аразының социалистиг конференциязын чырының телевилелиниң дугайында протокол бижилгезиниң вариант-хевири ында ан-не баштайгы удаа парлаттынып турар. Ол ышкаш ол конференцияның 1917 чылдың апрельдиң 29-та (майның 12-де) болган хуралынга РСДРП(б)-ниң Төп Комитединиң составынга кандидатураларны чугаалажып көрүп турганының протоколдуг бижин киргген. Бүгү-россий конференциязының киржикчилериниң ат-даңзызын моон мурнунда парлап үндүргенинге бодаарга, оон дыка көвүдеткен болгаш ылавылап тургускан.

Ол номда айтылга хевирлиг тайылбырлаашкын болгаш бижиттинип турар партия организацияларының, парлалгаларның база литературлуг ажылдарының, алган үндезиннериниң дугайын тодарадыр айтып каан үүлдер база бар.

Чуртта тараанның үштүң бир кезээ кестинген

Чурттуң мун-мун колхозтары болгаш совхозтары дүжүт ажаап алыышкынын сулараныышкын чок өскүс чорудуп турар. Дыка хөй ажылагыйларның машиналары дүн-хүн чокка ажылдап турар. Августуң 1-ге чедир барык 40 миллион гектар тараа кестинген, ол дээрге, бүгү-ле тараа шөлүнүң үштүң биринден ажып турары ол-дур. Украинада тараанын бештиң дөрт кезии кестинген. Ставрополь крайда ажаап алыышкын доозулган. Ростов областың совхозтары бо чылын бир миллиондан хөй гектар черге байлак дүжүтү өстүргеш, ажаап алыышкынын доозупканнар.

Калинин, Иваново, Кострома областарда тараа кезилдези өгелээн. Сибирьниң тараазының баштайгы үче мун гектары ажаап алдынган. Казахстанда ийи миллион гектардан хөй черниң тараазын ажаап апкан. Ол республиканың чаа ажыглалга киирген черлериниң девискээринде тараанны бышканнап кезери өгелээн.

Чурттуң девискээринде бо хүннерде тараа кезилдези-биле чергелештир сиген кезилдези, силос белеткели болгаш эрте быжар ногаалларның болгаш кат-чимистериниң ажаап алыышкыны чоруп турар. Малга ногаан чем болгаш силос кылдыр чартык миллион хире гектар шөлден кукурузаны ажаап алган. Украинаның мурнуу талазында кукуруза сүткүр быжыышкында чедир өзе берген. Ол республикада лөн-долгунецти кидин түлүк ажаап ап турар, оон бүгү шөлүнүң үштүң ийи хуузу ажаап алдынган. Белоруссияда болгаш Россия Федерациязының өлөөн хөй районнарында лөнну чулуп ап турар. Украинада, Узбекистанда, Таджикистанда болгаш Армениада үстүг хендирниң ажаап алыышкыны кидин түлүк.

Чурттуң йштинде арбузтарның болгаш дыняларның эңдерик байлак дүжүдүнүң ажаап алыышкыны өгелээн. Ортаакы Азияның республикаларында хөвөң сывы долузу-биле чечектели берген.

Чөөн Сибирьниң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң талазы-биле конференцияга уткуштур

ИРКУТСК. Августуң 17-ден 26-га чедир болуп эрттер Чөөн Сибирьниң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң талазы-биле эртем конференциязынга белеткел ында дооступ турар.

Чөөн Сибирьниң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң талазы-биле конференцияны СССР-ниң эртемчер Академиязы СССР-ниң Күрпланы болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели-биле кады чорудуп турар. Оон кол-ла сорулгазы болза, Чөөн Сибирьниң бойдус байлактарын комплексилиг ажыглаарының ажылыгларын эртем талазы-биле үндезилеп тургузары болур.

Ынчаарга Чөөн Сибирьге Красноярский край, Бурят АССР, Якут АССР, Иркутск болгаш Чита областары база Тыва автономнуг область—мындыг алды экономиктиг болук кирип турар.

Ол девискээр бүрүзү-ле боттары бойдус болгаш экономиктиг онзаланчак байдалдарлыг болуп турар. Оон ужурундан Чөөн Сибирьниң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң талазы-биле конференцияның ажылын ийи этаптарлыг кылдыр эрттирер деп шинтирлээн. Августуң 11-ден 15-ке чедир Красноярскиге, Иркутскиге, Читага, Якутскиге, Улан-Удэге болгаш Кызылга девискээр талазы-биле чөвүлел хуралдар өгелээн болгаш оларга ол экономиктиг бөлүктер бүрүзүнүң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлеэнниң айтырыгларын чугаалажып көрүп турар. Девискээр талазы-биле чөвүлел хуралдарның түүнеддериниң болгаш девискээр бүрүзүнүң эн-не чугула айтырыгларының дугайын оларның төлөөлекчилери конференцияга кээп чугаалап бээр-лер. Ол чорук Чөөн Сибирьге болгаш бүгү чуртка бирги чергениң ужурдузалыг сорулгаларын эртемге үндезилээш, салырынга деткимчелиг болур.

Чугаалажып көрзе чогуур айтырыглар хөй болгаш янзы-бүрү талаларлыг. Конференцияга 13 адыр секциялар, оон иштинде—геологияның, казар байлактарның, энергетиканың, металлургияның, химияның, машина тудуушкунуң, ыяш ажыл-агыйының, тудугнуң, кодээ ажыл-агыйының болгаш оон-даа өске. Конференцияның болгаш девискээр талазы-биле чөвүлел хуралдарның пленарлыг хуралдарынга болгаш адырлар секцияларының хуралдарынга чеди үүс ажыг илеткелдерни дыңнаар. Конференцияның ажылынга экономиктиг районнарның төлөөлериниң аңгыда эртем-шинчилел, төлевилел, план болгаш ажыл-агый организацияларының 300 ажыг төлөөлекчилери база киржир. ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының, БЛКАА-ның болгаш ССРЭ-ниң тудут база архитектура Академиязының 35 академиктери болгаш корреспондент-кежигүннери, эртем докторларының болгаш кандидаттарының, инженерлериниң, агрономнарның болгаш өске-даа тускай эртемниглериниң улуг болуу конференцияның ажылынга барып киржир. Ниитизи-биле конференцияга 2 чартык мун кижи киржир деп турар.

Ол хире хемчеэлдиг болгаш ол хире калбак айтырыглыг конференция бистиң чуртувустуң девискээриниг эн-не баштай эртип турары ол. Конференцияның оргкомитедин академик И. П. Бардин баштап турар.

Дүжүт ажаап алыышкыны—көдээ ажыл-агыйының эң харыысалгалыг болгаш шиитпирлиг үези

Ооң-биле холбаштыр мал чемнериниң белеткелин кошкадып болбас

★ ★ ★ ★

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң сиген сараттаар звенозу мурнакчы ажылдап турар. Звено хүн нормазын 125 хуу күүседип турар.

Чурукта: (солагай талазындан оң талазынче) Владимир Мамаев, Иван Туренко, Павел Ящуков (звено удуртукчузу) болгаш Федор Тадараков.

Фото В. Уколовтуу.

Областа мал чемнериниң белеткелиниң чоруп турары

(1958 ч. август 10-да, планга улур хуузу)

Районнар	Белеткээн сиген	Салган силос
Чеен-Хемчик	60,3	55,3
Бии-Хем	52,2	63,4
Барыын-Хемчик	48,2	70,6
Каа-Хем	46,7	32,8
Тес-Хем	44,7	49,5
Улуг-Хем	39,9	21,5
Эрзин	39,8	58,7
Танды	39,4	40,4
Сүт-Хөл	38,5	23,6
Тожу	37,1	69,7
Бай-Тайга	36,7	35,5
Өвүр	33,0	60,6
Чаа-Хөл	19,8	31,5
Совхозтар:		
«Барлык»	47,2	41,4
«Өөк»	38,4	41,3
«Элегес»	24,8	36,9
«УТКА 25 чылы»	24,0	40,9
«Межегей»	15,3	84,7

Чаагай тараалар бышкан

Шыравылактың делгем ховузунда чаагай дүжүттүг тараалар алдын сарала кыдыр быжа берген. Ону көргеш, кижиниң сеткили өөрүнчүг апаар. Ол болза «Барлык» совхозтуң тараалары.

Ында тракторларның болгаш комбайннарның моторларының даажы эртен эртеден орайга чедир соксаал чок диңмиреп турар.

Тараанны аңгылап ажаап ап турар механизаторларның чанынга бистер-биле беседазынга совхозтуң агроному Борис Михайлович Тихонов мынча деп чугаалаан:

— Бистиң совхозтуң механизаторлары дүжүт ажаап алыышкынынче киреринiң мурнунда техниканы бүгү негелделер өзугаар септеп алган болгаш ажаап алыышкынның ажылчы планын тургускаш, ону механизаторларның база ажылчыннарның хуралынга чугаалажып көргеш бис. Ам бистиң тараавыстың шөлдеринде кожуглуг «С-6» деп комбайннар, бир лафеттиг жатка ажылдап турар. Бисте эки дүржулгалыг комбайнерлер, трактористер, бригадирлер, механиктер, човаачылар ажылдап турар.

Бо чылын бис 1858 гектар тараа культураларын, оон 80 ажыг хуузун аңгылап ажаап алыр аргабиле чорудар бис. Бистиң совхозтуң механизаторлары август 6-дан 9-ка чедир 387 га черниң тараазын аңгылап ажаап алыышкын-биле өскеш, тавычада күргадып турар. Ажылдың баштайгы хүннеринде күш-ажылга бедик көргүзүүлерни комбайнерлер Х. Онгай-оол, С. Кайгал-оол, Х. Маадыр-оол, трактористер Хоптак-оол, Чамбал олар чедип ап, хүн нормазын 125—150 хуу чедир күүседип турарлар.

Чаа дүжүттүң тараазын кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыр дээш механизаторларның аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги черинде тракторист-комбайнер Хомушку Онгай-оол чоруп турар.

К. ХЕРТЕК.

Ийи колхозта

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң сигенчилери Хаак-Аксында ажылдап турар. Бригада колхозчу Сюрюңүнүң удуртулгазы-биле бердинген даалганы эки күүседип турар.

Малга четчир санныг чемни белеткээринге колхозчулар шалыпкын ажылдап турарлар.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

* * *

«Комсомол 30 чылы» колхозтуң сиген кезер шөлдеринде 8 звенода 50 кижи, 55 хол кадыырлыг болгаш машина-техника-биле эки хандырылгалыг ажылдап турар. Барыын-Хемчиктиң Аянгатыда колхоз баштаар черииниң ажылдакчыларының, комсомолчу-аныяктарның тускай бригадалары мурнакчы ажылдап турар. Август өгезинге чедир 120 тонна сигенни кескеш, бөлүп сараттааш, кажаалааш, 320 тонна силосту салганнар.

Дүжүт ажаалгазы-биле сиген кезилдезин капсырлаштырбас сорулга-биле бүгү күштү сиген кезилдезинче организастап, шалыпкын ажылдаар херек.

М. ДЫЛАЙ.

Сиген белеткелиниң планын күүсеткен

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу (даргазы эш Середкин) мал чемнериниң белеткелдеринче бүгү-ле күштерни мобилизастааш, август 12-де сиген белеткелиниң планын 103 хуу күүсеткен. Артельдиң белеткезе чогуур сигени 1100 тонна, а белеткеп алганы—1133 тонна болган. Ол ажылды чогуур үезинде күүседиринге колхозтуң бодунуң механизаторлары улуг рольду ойнаан.

Силос салыышкынының темпизи база-ла дүргедеп турар. Сөөлгү беш хонук иштинде баштайгызынга 30 ажыг хуу немешкен. Колхоз амгы үеде тараанның байлак дүжүдүн чидириг чокка ажаап алырынга күштерни тарыштыр белеткеп турар.

Ферма силос планын күүсеткен

Бии-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң Малиновкада сүт-бараан фермазының коллективи мал чемнериниң белеткээриниң ажылын организастыг чорудуп турар. Ферма 280 тонна сиген белеткээр, а херек кырында 231 тоннаны сараттап алган. Ол ышкаш 1100 тонна силос салыр тургаш, бо хүннерде 1150 тоннаны белеткээн.

Коллективтиң ол чедишкиннери болза, белеткел ажылын баш бурунгаар эки чорутканын база организастыг удуртулганы шын тургусканын херечилеп турар. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн кызымак күш-ажылче улам сорук киирип турар.

С. ХӨЛДҮГБЕЙ.

Чер-черде мал чемнериниң белеткели

Бии-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң эш Береговойга удуртканы мал чемнери белеткээр бригадазы 1230 тонна сигенни, 2080 тонна силосту белеткээн.

Бригадада ажылдап турар колхозчулардан Б. Кыргыс, Д. Допуй-оол, Д. Дөлгер-оол, С. Маадыр-оол, М. Сарыгбай, С. Биче-оол болгаш оон-даа өскелер бүдүрер ажыл нормазын хүн бүрү ажыр күүседип, мурнакчылар болуп турар.

В. САНАА.

* * *

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозунуң мал чемнери белеткээр бригадазының бир звенозу Үжеп, Чодураалыг, Моос деп черлерде сиген кестирип турар.

Звенонуң ажыл-ишчилери 43 гектар черниң сигенин кестирип бөлгеш, 600 центнерни сараттаан болгаш 180 центнер силосту салган.

Т. САМБУШКА.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң мал чемнери белеткээр № 2 бригадазы (бригадири эш Санчы) 1164 центнер сигенни белеткээн.

Бригаданың кежигүннери Дөңгүрак, Элес-оол, Сүгежик, Сыпый-оол, Үйнук-оол, Лопсан-Шыырап, ол ышкаш школачылар К. Чечек-оол, Т. Коля, Т. Маруся, Анай-оол олар онза кызымаккай ажылдап турар.

Б. ДОНГАК.

* * *

Ниитиниң малынга чемнер белеткелиниң темпизин дүргедеприбиле СЭКП-ниң Эрзин райкому болгаш райкүүском 40 ажыг шефчилерни колхозтарже чоруткан.

Партия райкомунуң коллективиниң ажылдакчылары 10 кижи «Мерен» колхозунга баргаш, ийи сараат сигенни тургускан болгаш силос салыышкынынга база киришкен.

К. ДОРЖУ.

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң ховуларында силос ажаап алыр «СК-2б» комбайнның комбайнери А. Доценко хүн нормазын 150 хуу чедир күүседип турар.

Чурукта: комбайнер А. Доценко болгаш тракторист Невзгодин оларның колхозтуң тарымал тооруун силостаары-биле кестйрип турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА МУРНАКЧЫ КИРЖИР ДЭЭШ

Областың тараажылары бо чылдың чаагай дүжүдүн ажаап алырынче өгелеп кирипкеннер. Кызыл хоорайның автомобиль транспортунуң човаачыларының, ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының чөвүлел хуралы чоокта чаа болуп эрткен. «Дүжүт ажаап алыышкынынга автотранспорт ажылдакчыларының киржилгезиниң дугайында» чөвүлел хуралга облкүүскомнуң иштики херектер өгелелиниң начальнигинин оралакчызы эш Голубев илеткел кылгаш дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш тараа белеткелдериниң хереңге автомобиль транспортунуң чугула ролюн демдеглеп, автотранспорт ажылдакчыларының, ылангыя човаачыларның сорулгаларын айыткан.

Бо чылын бистиң областың автотранспорт организацияларының болгаш өске-даа ажыл-агыйларының, албан черлериниң 860 автомашиналары чайгы, күскү сиген, тараа кампанияларынга киржир.

Областа дерт мун ажыг човаачыларның аразында хүлөөлгезин аксеткилдиг күүседип, кызымаккай ажылдап турар човаачылар хөй. Чижээ, Кызыл АТК-ларының човаачылары эштер Мартыненко, Горев, Малахова, Беликов, Мишин, Непомнящий дээш оон-даа өске сурагыг човаачылар эрткен чылдың дүжүт ажаап алыышкынынга киришкеннер. Олар бо чылдың баштайгы чартыында боттарының сөөртүлге планнарын 150-ден 200 ажыг хуу күүседип, өлөөн каш тонна кывар, чаар материалдарны камнаап алганнар. Хоорайның транспорт конторалары бо чылдың баштайгы чартыында чүк сөөртүү планын 129,9 хуу, а тонна километр талазы-биле—113,7 хуу күүседип, 114 мун литр кывар үүлдү камнаап алганнар. Ылаңгыя көдээ ажылагый транспортунуң автобаазазы (начальниги эш Горев, партия өге организациязының секретары эш Белов) чүк сөөртүлгезиниң планының чылдың баштайгы чартыында 140,4 хуу күүсеткен.

Бо чылдың дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелдериниң үезинде човаачы бүрүзүнүң өң бедик харыысалгалыг ажылдаарынче чугула кичээнгейни чөвүлел хурал угландырган. Үче дээрге, моон мурнунда чылларда дүжүт ажаап алыышкынының үезинде чамдык човаачылар чүк болгаш пассажирлер сөөртүп тургаш харыысалга чок ажылдап, арагалап. оон түннелинде авария кымыр чорукту болдуруп турган.

Колхозчу тараачыннарның болгаш механизаторларның чүткүлдүг күш-ажылы-биле өстүрүп алдынган байлак дүжүттү шалыпкын, чидириг чокка ажаап алырынга идепкейлиг киржир төлөде, Тываның транспортчулары чүнү кылза чогуурул дизе, хамыктың мурнунда дүжүт ажаап алыышкынынче мурнакчы човаачыларны чорударында болгаш оларны өргежок чугула үүлдер-биле хандырарында, автомашиналарны дүжүт ажаап алыышкынынга таарыштыр дүрген дериириндe, чангыс сөс-биле чугаалаарга бүгү автомашиналарны дайынчы байдалга тургузарында.

Дүжүт ажаап алыышкынынга киржир човаачылар-биле хуралдарны кылырының, дүжүт ажаап алыышкынынга шылгараан човаачыларга тыпсыр «Дээре човаачы» деп тускай демдекти база кызыл тукчугашты доктаадып тургузарының өргежок чугулазын чөвүлел хурал айыткан. Ол ышкаш область солуннарының редакцияларының дузазы-биле мурнакчы човаачыларның ажылының дүржулгазын көргүсөн тускай «Дүжүт бюллетенин» дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелдериниң үезинде организастаарын хуралдың киржикчилери саналдаан. Бол чугула ажыл болза, автомашиналар оруктарын, көвүрүглерни, паромнарны септөөринче хүн-бүрүнүң кичээнгейин угландырары болур. Орук ажыл-агый черлери, чер-чер Советтери, колхозтарның баштаар черлери оруктарны, көвүрүглерни, паромнарны септөөринче угландырган боттуг хемчеглерни ап чорудар ужурлуг. Дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш тараа белеткелдеринге киржири-биле чер-черге барган човаачыларның таарымчалыг ажылдаарынга бүгү байдалдарны тургузары өргежок чугула.

Автотранспортчуларның чөвүлел хуралынга санал берген човаачы бүрүзү бо чугула кампанияга идепкейлиг киржирин бодунуң амгы үеде өң чугула хүлөөлгези деп санап, чаагай дүжүттү чидириг чокка ажаап алырынга мурнакчы киржирин хүлөөнген. — Дүжүт ажаап алыры ышкаш өң чугула кампанияга улуг өөрүшкү-биле барып киришпишаан, хүн-бүрүде нормамны 150 хуудан өрү күүседип, кывар, чаар материалдарны камнап, автомашинамның техниктиг ажаалдазын үлегерлиг хандырар мен—деп облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазының човаачызы эш Назытпай чугаалаан.

Эштер Набоков (№ 1 чүк АТК-зы), Чжанцзы (облпотребсоюзтуң АТК-зы), Гривин (көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазы), Фомин (даг экспедициязы) олар човаачыларның чөвүлел хуралынга санал бергеш, дүжүт ажаап алыышкынының үезинде човаачылар дүн-хүн чок ажылдаар, ынчангаш оларга дыштаныр, удуур черлерни тургузарын, столоваяларны организастаарын сүмелээннер.

Кызыл хоорайның транспортчуларының чөвүлел хуралы бедик деңнелге организастыг эрткен болгаш дүжүт ажаап алыышкынынга база тараа белеткелдеринге өң мурнакчы киржиринче областың бүгү човаачыларын кыйгырган.

Өң дээре 60 човаачыларга СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш облпрофсоветтиң Хүндүлүг бижиктерин тывыскан.

С. МОНГУШ.

Ажаап алыышкынга белеткелде даамайлаашкынны соксадыр

Чөөн-Хемчик районга дүжүттү ажаап алыр үези мырыңай чедип келген. Ындыг турбуже, районда чаа дүжүттү ажаап алырынга, тараа хүлөөп алырынга белеткелдерни чоокта чаа күрүне комиссиязы хынаш, багай деп санаан. Чадаана МТС-тиң дирекциязы (директорнуң хүлөөлгезин күүседип турар эш Дубовцов) ажаап алыышкынга комбайннар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналары бүрүн белеткеттинген деп медеглеп турган. Херек кырында байдал ындыг эвес болган. Күрүне комиссиязының хыналдазындан МТС-те 7 комбайннар белен эвези илерээн. Тараанны аңгылап ажаап алырының машина чепсектерин четче белеткевээн. Комбайн агрегаттарының штурвальщиктери четчелеттинмээн. Чамдык комбайнерлер, штурвальщиктер кайы колхозка барып ажылдаарын билбейн турарлар. Комбайн агрегажары онаатты́нган колхозтарының шөлдеринче четче үнмээн.

Райкүүскомнуң чанында эш Базыр-оолга удуртурган көдээ ажылагый талазы-биле район инспекциязы кылза чогуур ажылынче кирбейн турары четпес.

«Искра», «Большевик» колхозтар дүжүт ажаап алыышкынынга чүгээр белеткенген. Бо ажыл «Коммунизмче орук», «Октябрь 40 чылы», «Хорум-Даг», «Кызыл тараачын» болгаш өске-даа колхозтарда кончуг багай чоруттунуп турар. Районда күргадылга ажыл-агыйы улуг черни өөлеп турза-даа, оларның септелгези, ашталгазы эки чорувайн турар. Колхозтарга ажаап алыышкынны шалыпкын чорударынга шывыглыг болгаш бөдүүн шаннар онза чугула турбуже, эрги шаннарны септөөр, чаа шаннарны тудар ажыл озалдап турар. «Коммунизмче орук» колхозта 16 шаннарның чангызы-даа белен эвес. «Хорум-Даг» колхоз оода бөдүүн шаннарны безин кылып албаан, ажаап алыышкынга белеткелдерже бо колхоз чаа-ла шимченип киргген. «Кузбасс» деп сушилканы арыглап аштаары, үзээри кылдынмаан. Тараа арыглаар, күргадыр машиналарны хөделдирер шимчедикчилер ам-даа белен эвес. Чамдык сортировкаларның шишкиништери чок. Комбайн бункерлериниң тараа ап сөөртүү терге харжактары болгаш тергелер белен эвес. 2 автомашинаны тараа сөөртүүрүнге таарыштыр септөөри негеттинип турар. Тараа урар саваларны, чадыгларны ол колхозта барык чок деп болур. «Коммунизмче орук» колхоз негеттинип турар 7 сортировкаларын мынчага чедир тып албаан. Ол колхоз дүжүт ажаап алыышкынының ажылчы планын тургузуп алза-даа, ону баштаар черге бадылаваан, ында автомашиналар тараа сөөртүүрүнге белеткеттинмээн.

Чадаананың автотранспорт конторазы дүжүт ажаап алыышкынынга 30 автомашиналарны белеткээн, оларның 20-зи Чөөн-Хемчик, 10-ну Сүт-Хөл районнарга ажылдаар кылдыр хуваатты́нган болгаш машина бүрүзү шывыглар-биле хандырттынган.

Колхозтарда дүжүт ажаап алыышкынының маршрут планнары тургустунмаан.

Ажаап алыышкынга массалыг киреринiң бетинде бүгү четпестерни доп-дораан чайладыр дээш колхоз баштаар черлери шиитпирлиг хемчеглерни алыры чугула.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Партия райкомунуң бюрозунда

Районда мал чеминиң белеткелиниң дугайын СЭКП-нин Чөөн-Хемчик райкомунуң бюрозу чугаалажып көрген. Ниитинин малына калыг болгаш шыктыг чемнер белеткелиниң планын дүжүт ажаап алышкынынга капсырлаштырбайн, август 25-тин бетинде долдур болгаш ажыр күүседири-биле колхозтарның баштаар черлери, партия эге организациялары база көдээ Советтер сөөлгү беш-хонукта элээн организастыг хемчеглерни алган. Ооң түннелинде июльдуң сөөлгү беш хонуунда турганындан районга сиген белеткели 15,9 хуу, силос салыышкыны 25,8 хуу өскен.

«Большевик», «Хорум-Даг», «Искра» колхозтарның баштаар черлери, ында партия эге организациялары болгаш көдээ Советтер организастыг ажылдарны элээн өкижиткени-биле сиген белеткелиниң темпизи дүргедээн. «Большевик»—25 хуу, «Хорум-Даг» — 36,5 хуу, «Искра» —21,7 хуу өзүлдени беш хонук иштинде чедип алган.

СЭКП райкомунуң бюрозу районда мал чемнериниң белеткелиниң чорудулгазында шыңгыы четпестерниң ам-даа чайлаттынмазының демдеглээн. «Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы», «Кызыл тараачын» болгаш өске-даа колхозтарда мал чемнериниң белеткели дыка ооҗум, ылаңгыя «Коммунизмче орук» колхоз беш хонук иштинде—14-ле хуу немелде ап азы ниити планының үүгле 36 хуузун күүседкен. Ында силос салыышкыны база-ла ооҗум, планының үүгле 23 хуузу күүседтигген. «Октябрь 30 чылы», «Кызыл тараачын» колхозтарга сиген белеткелиниң өзүлдези шоолуг эвес болган болгаш силос салыышкыны база дээре болбайын турар. Бо колхозтарның удуртукчулары мал чемнери белеткээриниң темпизиниң ооҗумун чаъс-боранга шамнааш, кестинген өл сигенни аразынга дус төп сараатаарының аргазын тоомча чокка көрүп турарлар. «Октябрь 30 чылы» колхоз кестинген шык сигенниң аразынга дус төкпейн сараатааны-биле чамдык сараатар изип чыдый бергилээн, ынчангаш сараатарны катап бускаш, күргадыр чорукка таваржып турар.

Мал чеми белеткеп турарларга амыдыралдың таарымчалыг байдалдары «Кызыл тараачын» колхозта тургустунмаан болгаш күш-ажылдың организастыы ында дыка кошкак. Сигенчилер ортузунда массаполитиктиг ажыл ол колхозта четпес чоруттунуп турар. Бо талазы-биле колхозтуң баштаар чериниң дарга-зы эш Ойдупаа, парторганизация секретары эш Доржу олар түннелдиг ажыл кылбаанныр. Ынчангаш колхозтуң шөлдеринде кестинген хөй сиген бөлдүнмейн турар. «Большевик» колхозта сиген белеткели өки чоруп турза-даа, силос салыышкыны дендии ооҗум чоруп турар. Колхозтуң удуртукчулары ол дугайын чаъс-боранныг болганыпга шамнап турарлар. А херек кырында силос оңгарларын ында удур белеткеп, аңаа хөй күштү болгаш үени үндүрүп турар.

Чадаана машина-трактор станциязының дирекциязы (директорунуң хүлээлгезин күүседип турар кол инженер эш Дубовцев) колхозтарда трактор-биле сиген кестирер болгаш бөлдүрер машиналарның бүдүрүкчүлүг эвес ажылдап турарын оваарып көрбейн турар. МТС-тин Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде трактор бригадазының бригадири эш Кайгородов мал чемнерин белеткээриниң херээн бодундан чайладып, олче кичээнгей салбайн турар. Ол колхозка трактор-биле сиген кестирер машиналар июнь айда барган, олар тракторларның үрелип турарындан ажылдавастаан. Ол машиналарның бирээзи бо үениң дургузунда ийи-ле хүн сиген кескен. «Коммунизмче орук» болгаш өске-даа колхозтарда трактор-биле сиген кестирер машиналар чавыс бүдүрүкчүлүг ажылдап келген. Эш Дубовцев колхозтарга барза-даа, ажылдың чоруп турарын өки хынап көрбейн турар. Колхозтарның шөлдеринде ажылдап турар тракторларның, өске-даа машиналарның артык кезектерин МТС бригадаларга чедирип бербейн турары ажылдың чорудулгазынга база-ла шаптык болуп турар.

Колхозтарда парторганизацияларның агитколлективтери сигенчилер ортузунда масса-политиктиг ажылды кошкак чорудуп турарын райкомунуң бюрозу айыткан. Социалистиг чарыш чоруп турза-даа, оон бедик үре-түннеллии ам-даа четпес. Ылангыя «Кызыл тараачын» ,«Октябрь 30 чылы», «Октябрь 40 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтарда парторганизациялар (секретарылары эштер Доржу, Кылын-оол, Топуу, Шангыр-оол) чарышка оперативтиг удуртулганы өкижитпээннер.

Мал чемнериниң белеткелинде илереттинген четпестерни чайладып турган, сиген белеткелин болгаш силос салыышкынын бүгү-ле аргалар-биле дүргедедирин бюро шиитпирлээн.

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң саанчызы Куку Бараан колхозта мурнакчы саанчы. Ол 11 инек терииндан чайгы үеде хүнүү-не 108 литр сүттү саап ап турар.

Чурукта: саанчы Куку Бараан.
Фото В. Лутковтуу.

Колхозтуң тудугжуларында

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң тудугжулары бо чылын тудуг талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылырлар. Бо чылын 10 чурттала бажыңнарын, 50 баш малга үлегерлиг инек кажаазын, Азас хөлде дилги фермазының тудугларын, 250 олуттуг клубту болгаш оон-даа өске тудугларны ажыглалга киирери планда көрүнген.

Тудугжулар тудуг материалдарын четчир санныг кылдыр белеткээш, тудугнуң темпизин кудулатпайн демниг ажылдап турарлар. Клубтуң кол тудуу доозулган, ам ында иштики, даштыкы дериле ажылдары чоруп турар.

Тудуг бригадазында бызаңчылар Кара-Дамдын, Доржулан, Дугур, печка салыкчызы Таргат олар боттарының хүн бүрүде нормазын үргүлчү ажыр күүседип, өскелерден шалыпчы ажылдап турарлар.

В. ЛУТКОВ.

Колхозчу хереэженнериниң эрестиг ажылы

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң хову бригадазынга бо чылын ийи гектар ажыг шөлдүг шаңны тудуп доозарын планнаан. Ол шаңны тудар ыяш материалын белеткээринге тудуг бригадазының күжүн чартыктырбас дээш колхозчу хереэженнер боттарынга хүлээнип ап, 20 кижи составтыг тускай звенону тургусканнар.

Олар июнь эгезинден бээр тайгага шаң хериминиң 326 чатызын, херим оргазы кылыр 652 санныг ыяшты кезип, чонуп белеткээш, автомашина-биле шаң кылыр шөлге сөөртүп эккелгеннер. Оон улаштыр 365 чудукту кезип сөөрткеш, пилорамага дилдиргеш, шаңны долгандыр хериминээринге белеткээннер.

Хереэженнериниң звенозу бодунуң хүлээлгезин ынчаар эрестиг күүседкеш, мал чемнериниң белеткелинге олгла бөлүү-биле дөрт хүн ажылдаш, силостуң ийи оңгарларын казып, 131 тонна силосту салганнар.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Солун концерт

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунга чоокта чаа кызыгаар шериглери кээп, концерт үндүрген. Шериг Меленчуктүн «Ыыттавайн барып болбас», «Солдат вальзын» ырлаанын колхозчулар онза сонуургаан. Колхозчулар кызыгааржыларның база катап келирин күүсүннер.

Д. БАЙДЫ.

Таңды районнуң школалары чаа өөредилге чылынга уткуштур

Бо чылын районнуң 12 школаларынга болгаш 7 интерналтарынга капиталдыг септелгени чоруткан. «Тиилелге» колхозта чеди чыл школазындан өске школаларның септелгези доозулган. Чедер школазының септелгезин чоокку хүннерде доозар дээш шудургу ажылдарны чорудуп турар. Районнуң школалары ниитизи-биле 2775 кубометр оттуглар ыяш белеткээр планныг турган болза, ам 4705 кубометрни белеткээш, оон 2815 кубометрин школа чаныынче дажыглап алган. Ол ышкаш хөмүр даш сөөрттүрүп үргүлчүлеп турар.

Районнуң школалары шуптузу-ла чимистиг үнүштер болгаш ногаалар тараан участоктарлыг турган. Байхаак өртүмек школазының участогу өки үнген болгаш ам бичии садчыгаш апарган.

Башкылар чурттаар бажыңнарның тудуу болгаш септелгези доозулган. Чүгле Владимировка школазында башкылар бажыңы крышалаттынмаан. Тус-тус школаларның башкылары септелгеге идепкейлиг киришкеннер. Олар стол, сандайлар будуур болгаш өске-даа ажылдарны кылып турганнар. «Межегей» совхозта школаның директору Иванова бүгү башкыларны баштап алгаш, септелге доозулгуже ажылдаан.

Өөредилге хереклеери-биле школалар хандырттынган. Чаъын, өөредилге чылы доостуру билек-ле, эрги номнарны септеп, четпес номнарны баш удур чагыдып алган. Интерналтарны долузу-биле септеп, күрүнениң долу хандырылгазынга турар уругларның идик-хевин, чиир чемин амдыгаштан белеткеп эгелей берген. Ынчангаш Таңды районнуң школалары чаа өөредилге чылынга элээн өки белеткенип алган.

Ындыг-даа болза чамдык четпестерни демдеглээри чугула. Школалар чанында тараан ыяштарны суттарбайн кадырып алган таварылгалар бар. Аңаа Кызыл-Арыг болгаш МТС школазы хамзаржыр. МТС школазы соңгаларының шилдери бузулгулаан турда-ла ону ам-даа кылбайн турар.

И. ЛОПСАН,
школалар хынаар комиссия кежигүнү.

Күрүненің эт-хөреңгизин камгалаар

Кызыл хоорайның коммунал-тудуг трези (начальниги Зильберман) күрүненің эт-хөреңгизинге кандыгдаа камгалал хандырбаан. Капитал болгаш үүрмек септелгелер чорударынга ажыглаар тудуг материалдарын ажылчыннар ажыл соонда чадагай черлерге катташ чоруп турарлар.

Ол чорукту чамдык кижилер ажыглап, тудугга, септелгеге хереклеп материалдарны ыңай-бээр дажыглаар, хуунуң ажыглалынга шингээлип ап турар чоруктуң фактылары бар.

Чижээ, Кызыл партизан кудумчузунда № 5 бажыңның капитал септелгези июльдуң ийиги чартында эгелээн. Баштай ол бажыңның чурттакчыларын кладовкаларынче көжүргеш, шалаларны туруп, дашкаар үндүрүп салган. Каш хонуктарның дургузунда септелге ажылының дааш-шимээни дүне-даа, хүндүс-даа үзүктелбейн турган. Ажыл ол хире хайныышкынныг болганда, септелге-даа дораан-на доостур-дур деп бодал сагышка кирип кээр турган.

А херек кырында үү болганы? Дүнеки ажыл—ол дээрге, чамдык чурттакчылар эрги шалалардан кладовкаларын чаагайжыдып ап эгелээни ол болган. (Ылангыя № 2, № 5 квартираларның чурттакчылары). Ындыг кижилер чурттап орган квартираларының шалаларының будун болгаш дозулуг, өки шынарлыг манзаларын туруп каптарга, оларны дүне одура хирээлеп турган, кладовкаларының эрги шалаларының кырынга ийи каът кылдыр чыпшыр хап алгылаан болгаш крышаларының кырында каът-каът кылдыр салгылап-даа алган. Хөмүр даш уруп турган эрги сарайының иштин дозулуг манзалар-биле шалалап болгаш ханалап-даа алган кижи бар. Дыка хөй чурттакчылар кладовкаларының кырында боттарының дуразы-биле эрги проволоктар шөйүп турган, оларны бүрүн электрижидип алганнар. Динмирээшкин болгаш кызаңнаашкын болган санында-ла чазык проводалар шөйүп каан черге турарындан чурттакчылар коргуп турар.

Чамдык чурттакчылар бажыңның крышазының чуга демир шывының сойгаш, кладовкаларының кырын шыпкылап алганнар. Оон түннелинде улуг бажыңның кырынга дүшкен чаъс суу ийиги каттың чамдык шалаларынга хөлденип турар чүүл бар. Бо четпес чорукту прораб эш Гарнеев үүгле сөөлүнде эскерген. — «Бажыңнарның кырын боттарынар сойгулап алган силер ону мен ам чаа демир-биле дуглатпас мен»—деп хүн бүрүде-ле оон хыйланганы дынналыр.

Эрги шалаларның ынча хөй манзаларын саткан-даа болза хуузунда бажың тудуп, септеп ап турар ажылчы чоннарга-даа, күрүнеге-даа ажыктыг болур ийик.

Чамдык кижилер үүгле хуузунда ажык хараааш, капитал септелгени ажыглап, хөй артык ажылдар кылдыртыр чүүл база бар. Эмчи Сивиридонов (№ 1 квартира) 3 эрги эжиктерни үредип дуглаткаш, 3 чаа эжиктерни бүдүн ханалардан ойдуруп кылдыртган. Күрүнеге кандыгдаа ажык чок бо ажылга дыка хөй акша-хөренги артыкка чарыгдаттынып турда, ону коммунал органнарының удуртукчулары эскербейн турар. Септелгениң кол чугула ажылдарын күүседиринге ындыг дапкыр ажылдар улуг шаптыкты база таварыштырып турар.

Капитал септелге чоруп турар чангыс-ла бажыңда безин кеступ турар бо камналга чок болгаш чурум чок чорук коммунал-тудуг трезиниң бүгү хоорайда чорудуп турар ажылында улуг четпестерниң хереченизи болур ужурлуг.

Ынчангаш ол албан чериниң ажылынга чогуур корум-чурумну болгаш шыңгыы контрольду тургузары, күрүненің эт-хөреңгизинге өнзы-бүрү арга-биле когарал чедирер кижилерге удур демиселди күштелдирери чугула.

С. САТПАЕВ.

Дус-Хөлде чонче сагыш салыр

Бистин областың Таңды районунуң девискээринде, Кызыл хоорайдан 40 километр хире черде эмнелге талазы-биле улуг ужур-дузалыг Дус-Хөл бар. Дус-Хөлдү өртем таныз-биле тодаргай шинчилеэн болза-даа, чыл бүрү-ле хөй санныг кижилер областың бүгү районнарындан, Красноярск крайдан болгаш Сибирьниң өске-даа районнарындан маңаа кээп, оларның чугаазы-биле алырга «боттары эмнеп» турарлар.

Аяс хүн Шоол-даанын кырындан Дус-Хөлдү көөрге, мөңгүн ышкаш чайыннап чыдар. Хөлдүң чөөн талакы эриктеринде кудумчулай тикпелеп каан мөйгыннардан бүткен суужуган көстүп турар.

Амгы үеде Дус-Хөлде 150 ажыг кижилер туруп турар. Хөй чылдарның дуржулгазын барымдаалап «эмнеп турар» кижилерниң чугааларындан алырга, ревматизм болгаш оон-даа өске аарыгларны эмнеп эжиртинип турары билдинген. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайда чурттап турар А. Д. Выпин ревматизмден зараат, 3—4 чыл болган.

Ам оон чугаалап турары: «Энир чылын мен маңаа келиримде кылаштай албас турган кижи мен. Бир ай эмненген мен, оон соонда чоорту сегип эгеледим. Бо чылын база бир ай чедип, хүн бүрүде-ле улам өки болуп тур мен. Ынчангаш ам мырынай кылаштап турар болдум».

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу Хорлуг-оол ревматизмнээш, эрткен чылын оон буттары кылаштаттынмас болгаш бир буду ыжып чазылган турган. Дус-Хөлге бир ай хире эштип турганының соонда даянгыыштыг кылаштап турар апарган. Ыжыктан чазылган будунуң балыглары хагдынып өкирип турар. Оон чугаалап турары: «Бир эвес бо хөлдү өртем талазы-биле өки шинчилеп көргеш, таарыштыр тургузар болза харын Чедер-Хөлде дег байдал илерээр чадавас. Ынчангаш ол дугайында хамаржыр черлер хемчег алган болза өки».

Ол ышкаш элээн хөй чылдарның дургузунда ревматизм зарыгдан зарып чораан Таңды районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчулары Буулар Өшкү-Саар, Билимаа, Севээн болгаш өскелер-даа база ынхыг бодалдарны чугаалап турарлар.

Ындыг болза-даа Дус-Хөлдүң амгы үеде туруп турар байдалы эмнелге-кадыкшылдың болгаш дыштанылганың байдалынга таарыштыр кылдынмаан. Ында эмчиниң контролюн болгаш сүмезин чоруп-пайн турар. Эмненген, дыштанган кижилер боттарының бодааны-биле эмнеп турар. Кижилериниң чурттап турары ол хөлдүң кыдыы санитар талазы-биле онза багай, ында арыгланыр черлер безин чок. Бо дугайында областын кадык камгалал килдизи мырынай сагыш салбайн турар.

Аарыгның диагнозун шын тургузары, аарыгны, эмнээринин чурумун сагыыры, изиг малгаштыг канчаар ажыглаарының сүмезин бээри дээн ышкаш хемчеглерни алыры негеттинип турар.

Ол ышкаш ында туруп турар кижилерге хүн-бүрүде хереглеттинип турар аш-чем продуктуларын болгаш өске-даа янзы-бүрү хереглел баразаннарын чедирер талазы-биле облпотребсоюз болгаш Таңды районнуң садыг черлери мырынай сагыш салбайн турар. Оон хараазы-биле хлеб, дус, оттуг-ыяш, тапкы, шай дээн ышкаш баразаннар-биле безин ында турарлар хандырттынмайн турар.

Моон соңгаар Дус-Хөлге үргүлчү турар ларекти ажыдары азы автолавканы үргүлчү чорудуп турары кончуг таарымчалыг.

Дус-Хөлде туруп турар кижилерге кинолар көргүспейн турар, илеткелдер, лекциялар, беседалар кылбайн турар. Бо дугайында СЭКП обкомунуң лектор бөлүү, оон Таңды районда бөлүү, политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң область болгаш район черлери, областың Санитар-чырыдышкын бажыңы чогуур хемчеглерни алыры негеттинип турар. Ында хөй кижи чыылган черни бо талазы-биле хайгаарал чокка эрттирип болбас.

1959 чылдан эгелээш, областын кадык камгалал килдизи областың профэвилелдер комитеди бо хөлге барып турар кижилериниң талазы-биле кандыг-бир тодаргай барымдаалыг чуруму тургузуп, черле ынчангаш чогуур шиитпирни үндүрүп, оон бир аайын тывар болза өки.

О. ДАНЧАЙ-ООЛ.

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунда чамдык тургустунган сараатларны кажаалавайн турарындан мал хүн бүрү чаза базып турар.

Чурукта: «Найырал» колхозунуң бир сараадын мал чаза базып турары.
Фото С. Феоктистовтуу.

Картофель, ногаа культуралары болгаш кат-чимис белеткелдерин организастыг чорудар

Картофель, ногаа культуралары болза, аш-чем аймаанның элбекшилин көвүдедиринге база чемни амданныг, шынарлыг болдурарынга эргежок чугула продуктулар болур. Ылангыя картофельди ниитинин чемненилге черлеринге, эмнелгелерге, уруглар яслилеринге, бажыңнарынга калбаа-блие ажыглап, крахмальды бүдүрүп үндүреринге чугула хереглеп турар. Ногаа аймаа болгаш кат-чимисти чемге элбээ-биле хереглээр чорук чоннуң кадыкшылынга улуг ужур-дузалыг, чүге дээрге, ногаада база кат-чимисте витаминнер дыка хөй.

Бо чылын бистің областың колхозтары болгаш совхозтары 2200 га картофельди болгаш 325 гектар шөлге ногаа культураларын тарып олурткан. Үстүнде тарып олурттур культураларның тарылга шөлү эрткен чылдарда хемчээлинден дыка калбарган. Моон мурнунда чылдарда ногаа культураларын барык тарып олурттайн келген өвүр, Тес-Хем районнары безин бо чылын ногаа культураларының тарылгазын эрткен чылдаазындан элээн калбарткан.

Картофель болгаш ногаа культураларындан бо чылын чаагай дүжүттү ажаап ап болурунуң бүгү барымдаазы областың колхозтарында база совхозтарында бар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүрер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрүде сагыш салыышкынының ачызында Тыва областың колхозтарының база совхозтарының ажыл-ишчилери ылаңгыя бо чайын картофель болгаш ногаа культураларының чаагай дүжүдүн өстүрүп турарлар. Ынчангаш, картофель болгаш ногаа белеткелдерин 1957 чылдаазындан ыракта көвүдедир аргалар Тываның хереглел кооперациязының ажылдакчыларында бар. Картофель база ногаа культураларын эрткен чылдаазындан хөйнү белеткээр талазы-биле харыысалгалыг болгаш хүндүлүг сорулга кооперасчыларның мурнунда туруп турар.

1957 чылдың дуржулгазындан алгаш көөрге Улуг-Хем, Каа-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның чамдык колхозтары картофельдің, ногаа культураларының дүжүдүн ажаап алырынга белеткели чогуур үезинде чорутпаанындан ук культураларның дүжүдүн ажаап алырын саададып, эвээш эвес гектар картофельди база ногаа аймаан доңуруп, улуг когаралдыг болганнар. Ылаңгыя, Улуг-Хемнин «Улуг-Хая» көдээ ажыл-агый артели эвээш эвес чарыгдалды үндүрүп турган, тарып, өстүрүп алган картофелин моон мурнунда чылдарда күзүн четче ажаап албайн, соокка доңуруп турган. Эрткен чылдарның ол четпестерин бо чылын болдурбас төлээде, картофель болгаш ногаа культураларының чаагай дүжүдүн чогуур үезинде чидириг чок ажаап алырынга баш бурунгаар белеткелди хынамчалыг чорудары эргежок чугула.

Картофель болгаш ногаа аймаан белеткээрин көвүдедир чугула ажылды облпотребсоюзтуң белеткелдер эргелели. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр болгаш өске-даа райполарның баштаар черлери эрткен чылын четпес организастаан түннелинде картофель болгаш ногаа аймаан белеткеп алырының планы 1957 чылда үүгле 65,1 хуу күүседтинген. Областың хереглекчилер ниитилелиниң белеткел черлериниң мурнунда эрткен чылдаазындан улуг сорулга туруп турар: 3000 тонна картофельди болгаш 1350 тонна ногаа аймаан бо чылын белеткээр сорулга салдынган. Бо чугула сорулганы чедишкиниг боттандырар төлээде, картофель болгаш ногаа аймаан садып алырын, болбаазырадып кылырын чер-черге үлегерлиг организастаары негеттинип турар.

Ындыг трубуже, картофель болгаш ногаа аймаан шыгжаар черлерни Улуг-Хем (даргазы эш Лапшаков), Чөөн-Хемчик (эш Березкин), Каа-Хем (эш Кууларов) райполар амга чедир белеткевээн, ногааны дузап кылыр база болбаазырадыр сава аймаан, хереклерни кылдыртып албаан болуп турар. Картофель болгаш ногаа аймаан шыгжаар черлерни, оларны болбаазырадып кылыр хереклерни баш бурунгаар белеткедип кылдыртынче угланган хемчеглерни алыры чугула. Эки шынарлыг картофельди, ногаа аймаан хүлээп алырынга мергежилдиг кадрларны шилип алырынче, картофельди, ногаа аймаан сөөрттүрүнге транспортту тускайлап белеткээринче кичээнгей угланган турар ужурлуг.

Картофельди болгаш ногаа аймаан колхозтардан хүлээп алгаш, оон ажаалдазын база кадагалалын багай организастаан түннелинде картофельди, ногааны үрелишкинге таварыштырар, доңурар чорукту моон соңгаар канчап-даа болдуруп болбас. Бо чугула продукт аймаан чүгле колхозтардан, өске-даа ажылагыйлардан садып алыр эвес, харын колхозчуларның болгаш совхозтарның ажылчыннарының, албан-хаакчыларының артыкшылдыг картофелин, ногаазын садып алыр талазы-биле тайылбыр-массалыг болгаш организакчы ажылды хереглел кооперациязының ажылдакчылары чорудар ужурлуг. Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны, школаларны, уруглар садтарын, яслилерин база эмнелгелерни, ниитиниң чемненилге черлерин картофель-биле болгаш ногаа аймаа-биле үзүктелиишкин чокка хандырары хереглел кооперациязының ажылдакчыларының чугула сорулгаларының бирээзи болуп турар.

Оон-биле чергелештир, хереглекчилер ниитилелдериниң, ылангыя Кызыл горпозунуң дузалаар ажылагый черлериниң бо чылын тарып олурткан картофелин база ногаазын чидириг чок ажаап алырын организастыг чорудары чугула. Ногаа аймаан кыжын өстүрер чылыг черлерни организаставышаан, боттарының столоваяларын чаа ногаа-биле кышкы үеде безин хандырып болурунуң бүгү аргалары чамдык райполарда бар турбуже, бо чугула хереклери амга чедир чугулалап көрбейн турарын демдеглээр херек.

Картофель болгаш ногаа аймаан арбыдадыр белеткээри-биле чергелештир, черниң кат-чимизин чыып белеткээринче чогуур кичээнгейни угландырары чугула. Кат-чимис талазы-биле бистің областың девискээри дыка байлак. Ылаңгыя чугула үнелиг кат болур чыжыргана талазы-биле Тыва область чуртта үшкү черни ээлеп турар. Ол ышкаш инек-караа, көк-кат, честек-кат, кызыл-кат болгаш өске-даа кат-чимис областың девискээринде хөй үнүп турар. Ол ышкаш тоорук үнер пөш ыяш Тываның тайгаларының делгем девискээрин ээлеп турар. Ындыг болза-даа чернин кат-чимизин, ылангыя тоорукту чыырын, белектээрин амдызында областа дыка четпес организастап турар.

Колхозтарның баштаар черлери, райполар, сельполар, рабкооптар черниң кат-чимизин чыыр ажылды өки организаставайн келген түннелинде, ийи-чангыс кижилер черниң кат-чимизин, ылангыя тоорукту боттары чыып алгаш, оларны улуг өртекке чижеңеш өзу-биле чыл бүрүде садыглап келген чорукту бо чылын болдурбазы эргежок чугула.

Эрткен чылын хереглел кооперациязының белеткел черлери 290 тонна пөш тооруун, 14 тонна мөөгүнү, 171 тонна кат-чимис аймаан белеткээш, ниитиниң чемненилге черлерин болгаш садыг организацияларын дамчыштыр чонга садыглаан. Бир эвес кат-чимис чыыр, белеткээр ажылды өзүлүг организастаан болза, үстүнде саннардан барык үш катап хөй хемчээлдиг кат-чимисти чыып болур арга турган.

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхозтун, Өвүр районнуң «Коммунизмче орук», Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артельдериниң хереэжен колхозчулары база ында школачылар кат-чимисти чыырынга, белеткээринге эрткен чылын хереглел кооперациязының белеткел черлеринге боттуг дузаны чедиргеннер. Хереглекчилер ниитилелиниң белеткел черлери бо чылын 350 тонна кат-чимисти, 75 тонна мөөгүнү, 350 тонна пөш тооруун чыып белеткээр сорулгалыг. Кат-чимис белеткээр ажылды Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик райполар бо чылын үүгээр организастаан. Ындыг болза-даа, кат-чимис белеткээр ажыл области ниитизи-биле организас чок болуп турарын демдеглээр херек.

Бо чугула ажылды ылангыя Бии-Хем райпонуң белеткелдер конторазы (директору эш Зубков), Таңды райпонуң (эш Кравченко), Каа-Хем райпонуң (эш Дашкевич) белеткелдер конторалары дыка четпес удуртуп турар. Ол ышкаш кат-чимис чыыр, белеткээр талазы-биле облпотребсоюзтуң белеткелдер эргелели (начальниги эш Жиитов) районнарның хереглекчилер ниитилелдеринге практиктиг дузаны барык чедирбейн турар.

Август, сентябрь айлар—кат-чимис чыырының эң таарымчалыг үези, а бо айларның дургузунда кат-чимис чыырынче кичээнгейни угландырбас болза, кат чыылдазының планы үзүлген деп санап болур, үүгле дээрге, чамдык кат-чимис аймаа октябрьның эгезинде калып, доглап каар. Ынчангаш, кат-чимис чыыр ажылды организастыг чорудары райполар, сельполар, рабкооптар баштаар черлериниң хүн бүрүде кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Черниң байлаа болур кат-чимисти чыыры, ону белеткел пунктуларынга дужаары—школачыларның болгаш пионерлериниң ынак хереэ. Кат-чимис, тоорук, мөөгү чыыр ажылче школачыларны, пионерлерни калбаа-биле эвилелдээрин черчериниң комсомол организацияларынга сүмелезе чогуур.

Кат-чимисти, ылангыя чодураанны, тоорукту чыып алырда, черниң ыяш байлаан кезер, үрегдээр таварылгалар моон мурнунда чылдарда бар турган. Чижээ, Бии-Хем районнуң Кара-Хаак суурнуң чоогунда арыгдан чодураанны чыып алырда, чамдык кижилер оон сывын кезип, үрегдээр фактылар илерээн, Тес-унунда чыжыргананы чыып алырда, чыжыргана сывын кезер чоруктарны чамдык хамаатылар хаая эвес болдуруп турган. Кат-чимистиг ыяштарны болгаш үнүштерни шак ынчаар үрегдээр чоруктарга удур демиселди күштелдирери, чоннуң байлаа болур ыяштың камгалалын дынзыдары эргежок чугула.

Картофельди, ногаа аймаан болгаш кат-чимисти белеткээрин организастыг чорудары—Тываның хереглел кооперациязының ажылдакчыларының эң чугула сорулгаларының бирээзи.

Б. БУДЕГЕЧИЕВ.

Индия бодунуң хамаарышпас чоруун быжыглап турар

Он бир чыл мурнунда 1947 чылдың август 15-те Азияның төөгүзүнге бүгү-делегей ужур-дузалыг болуушкун болган: Англияның эң улуг колониязы Индия империализмниң кинчизин үзе тырткан болгаш националдың тускай хөгжүлдезиниң оруунга кирген.

Колониализм индий улуска эң-не аар уржуктарны арттырган. Мурнунда Азияның эң-не байлак тараалаң черлериниң бирээзи турган Индияны англи колонизаторлар дөктаамал аштың болгаш канчаардаа аажок ядаралдың чуртту болдурган. Индий өртемден доктор Мукерджиниң санаанындан алырга, Индияның хөй-хөй районнарынга кызыл-тастың дүжүү 400 чылдар мурнунда турганындан 30 чылдарда 1,5 катап куду турган. Дөртен беш чылдар дургузунда (1901 чылдан 1945 чылга чедир) Индияга аштан 30 миллион ажыг кижи өлген, а аштаанналың саны 300 миллион кижи ашкан турган.

Колонизаторлар ийи үүс чылдарда тергиндеп чагырып белгениниң дургузунда Индияның экономиказының депшилгелиг хөгжүлдезинге шаптык болур дээш бүгү-ле чүүлдерни кылган. Индияның хамаарышпас чорукту чаалап алыр үезинде фабрика-завод үлетпүрүнге чоннуң чаңгыс хуудан өскөжи ажылдан турган. Аар үлетпүрүнүң чамдык көргүзүглериниң алырга, Индия хосталырының мурнунда Люксембург ышкаш улуг эвес күрүнеге безин четпес турган. Джавахарлал Нерунуң сөстери-биле алырга, Индияны Англия «амгы үениң колониалдыг экономиказының эң тергини хевири» болдурган.

Колониализмниң сандараашкынының үезинде болгаш делегейнин социалистиг системазының быжыкканының үезинде политика талазы-биле хамаарышпас чорукту алган чорук Индияның социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң угланышкының үндезини-биле өскерткен. Колониализмниң бүгү талаларда, хамыктың мурнунда экономикада уржуктарын дүрген узуткаарының оруунда Индия кирген.

Ол угланышкында көскү чедишкиннерни индий улус бирги беш чыл планының үезинде чедип алган. Ол планның кол сорулгазы болза көдээ ажыл-агыйны, транспортту, харылзааны хөгжүдери болгаш гидротүдүгларны комплексилиг чорудары турган. Ол бүгү сорулгаларны шиитпирлээр талазы-биле чугула депшилге чедип алдынган. Ол чорук экономиканы улам ыңай хөгжүдеринге үндезинни турган.

Индий Республиканың ийиги беш чыл планы (1956—1961 чылдарда) аар индустрияны хөгжүдерип колдадып турар. Ооң баштайгы үш чылдарында машина тудугжулары көскү чедишкиннерни чедип алган. Фрезерни, гидравликти, нарын хөрекселдерни Индия эң-не баштай кылып үндүрүп турар апарган. 1957 чылда чурт электри шимчедикчилери, трансформаторлар, дизельдер, электролампалар болгаш өске-даа дериг-хөрекселдер кылыг үндүрерин көвүдеткен. Индияның садыг болгаш үлетпүр министри Шастриниң парламентиге чоокта чаа медеглээнинден алырга, машина тудуушкунунуң продукциязының үнези 1957 чылда 360 миллион рупий (индий акша) четкен (үлетпүрүнүң ол адыры хамаарышпас чорукту чаалап алырының мурнунда Индияга мырыңай турбаан).

Машина тудуушкунунуң үлетпүрүнүң чедишкиннери ниити хөрегелдиң паровозтарын болгаш демир орук вагоннарын даштыкыдан киирип ап турганын соксадыр арганы чуртка берген. Индия океан судноларын боду бүдүрер чорукту чедип алган, а келир чылдан эгелээш күрүнеңиң Бангалорда авиакомпаниязының заводунга үнден дүрген ужудар самолеттарны кылып эгелээр.

1958—1959 чылдарда Индияга Бокаро районунга металлургияның дөртү комбинадының тудуушкунунга белеткел ажылдары эгелээр. Ол комбинат чылда 2,5—3 миллион тонна кан эзилдирер күүлүг болур. Ол бүдүрүлгени ажыглалга киирерге, Бхилаиде, Роуркеледе болгаш Дугарпурда металлургия заводтарының күүлерин улгаттырарга Индия үшкү беш чылда 6 миллион тоннадан 15 миллион тонна кацны чылда эзилдирер апаар

Даштыкы капиталдың роли шаптыктаваан болза, Индияның экономика талазы-биле тускай чоруунуң чедишкиннери улам ыңайгы депшилгеже орукту аңаа ажыдып берген. Тайбың болгаш чырыткылыг келир үе дээш демиселге акы-дуңма индий улус чаа-чаа кайгамчык улуг чедишкиннерлиг болурун совет улус сагыш сеткилиниң ханызындан күзеп турар.

В. ЛИ,

төөгү эртемнериниң кандидаты.

руунуң чедишкиннери улам-на улуг турар ийик. Даштыкы капитал кончаалар шилчидилгези дээш Индиядан дыка хөй түңну дашкаар үндүрүп турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрер талазы-биле Индияның мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Чурт ам дээрезинде аъшчем-биле боду хандыртынып шыдавайн турар болгаш үүле бо чылын безин 3 миллион тонна чыгыы тарааны даштыкы чуруттардан киирип турар. Индияның конституциязын ёзугаар штаттар чорудар эргелиг чер реформазы ооҗум чоруп турар, үүле дизе хөй чер эзелекчилери болгаш монополистер аңаа удурланып турар. Ийиги беш чыл планының дугайында хоойлу айыттынган чер реформазын доозар деп айыткан. Индияның көдээ ажыл-агый министерствозунуң планын ёзугаар алырга, ийиги беш чылдың төнчүзүнде Индияның көдээзинге 3 муң бүдүрүлге кооперативтерин тургузар деп турар.

Индий улустуң национал күзел соруун ханызы-биле билип турар Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг күрүнелер Индияның экономика талазы-биле хамаарышпас чоруунуң чедишкиннеринге үнелеп ханмас дузаламчыны көргүзүп турар. Совет-индий экономиктиг харылзаалар империалистиг күрүнелер-биле, хамыктың мурнунда АКШ-биле харылзаалардан үндезининден ылгалдыг.

Каттышкан Штаттар экономика талазы-биле кошкак хөгжүлделиг чуруттар-биле бодунуң харылзаларын «неоколониализм» дээр чүвеге үндезилеп чорудуп турар. 1951 чылдан бээр Индияга АКШ 1.275 миллион доллар түңнүг чээлилерни берген. Ол түңден 900 миллион чыгыы долларны саарылбайн чыдар америк продуктуларны улуг өртек-биле садып алырынга «кызыл-тас чээлизи» дээр чээли кылдыр берип турар. Индияга металлургияны болгаш машина тудуушкунун хөгжүдеринге дузаламчы көргүзүп турар. «Нейшнл геральд» деп индий солуниуң бо чылдың мартта бижээни: «АКШ болза Индия ышкаш чуртка индустриализацияның чугулазын билбейн турар болгаш ооң аар үлетпүрүн хөгжүдеринге дузаламчы көргүзериин күзевейн турар».

Капиталистиг чуруттар өске чуруттар-биле экономиктиг харылзаларын кандыг-бир доора негелделлиг чорудуп турар болза, Совет Эвилели Индия-биле харылзааны деңгеге чорудуп турар. 1955 чылдан 1957 чылга чедир Индияга ССРЭ ниити түңү 1.325 миллион рупий чээлини берген. Ол хөрецгилериниң хөй нуруузун чуруттун үлетпүр хөгжүлдезинче киирип турар. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Бхиланда тудуп турар металлургияның улуг комбинадының тудуушкуну чедишкиннинг чорун турар; ол комбинаттың ийи домен печкаларын. ийи кокс батарейлерин. ийи мартеннерин болгаш блюмингилерни 1958 чылдың төнчүзүнде ажыглалга киирер деп турар.

Аар үлетпүрүнүң өлөөн каш бүдүрүлгелериниң . тудуушкунунга 600 миллион рупийниң чээлизин 1917 чылдың ноябрьда Индияга Совет Эвилели берген. Ол түңден 270 миллион рупий түңну Ранчи хоорайда аар машина тудуушкунунуң заводун тударынга чарыгдаар. Ол тудугну доосан соонда аар үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин, ооң иштинде металлургия заводтарын Индия боду гускай чорудуп шыдаар апаар.

Корбаның унунга хөмүр даш шахтазының тудуушкуну советиндий дугуржулгада база көрдүнген. Ол шахта чылда 4 миллион тонна хөмүр дашты казар (Индияның күрүне секторунуң 1957 чылда каскан хөмүр дажы 3 миллион тонна болганын аңаа деңнээрге, ол шахтанын кайы хире ужур-дузалыы билдине бээр).

Индияның хамаарышпас национал экономиказын тургузарынга социалистиг лагерьниң өске-даа чуруттары улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Чехословак Республика аңаа ийи улуг электростанцияларга дериглелерни берип турар болгаш цемент бүдүрүлгелериниң болгаш улуг шугкулга заводунуң тудуушкунунга дузаламчы көргүзүп турар. Нефть болбаазырадыр улуг заводту индийлериниң тудуп кылырынга дузалаар деп Румыния-ны оттөгү эртемнериниң кандидады.

ССРЭ-ниң Брюссельде делегей делгелгезинде национал хүннери

ССРЭ-ниң павильонунга К. Е. Ворошиловтуң чорааны

БРЮССЕЛЬ. (**СЭТА-ның тускай корр.**). Брюссельде делегей делгелгезинге август 11-де Совет Эвилелиниң баштайгы национал хүнүн демдеглээн.

Эртенден эгелээш-ле аяс-даан хүн болган. Ажыл хүнү турзажок. павильонну ажыдарын маназын хөй санныг кижилер эртенгиниң 10 шакта совет павильоннуң чанынга чыглып келген турган. Оларның дыка хөйүнүң чугаалап турары-биле алырга, олар совет делгиирлерни ийиги болгаш үшкү удаа көрүп келгени ол болган.

Совет Эвилелиниң болгаш Бельгияның күрүне туктары павильоннуң мурнунда тургускан бедиктээштиң кырында киискип турар. ССРЭ-ниң бүгү 15 республикаларының национал туктарын павильонче кирер эжикте аскан. Совет Эвилелиниң алдары дээш совет күрүне тугун бөгүн делгелгениң калбак шөлүнүн кырында база аскан.

Совет Эвилелиниң национал хүннериниң байырлалдыг ажыдышкынынга Бельгияның сенадының даргазы Поль Стрюйе, Бельгияда дипломаттыг төлөө черлериниң баштыңнары, бельги хөй-ниитиниң төлөөлекчилери, оларның аразында бельги-совет найырал ниитлелиниң даргазы фернан Жакмотт. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң кежигүнү Изабелла Блюм, Бельгияның Коммунистиг партиязының удуртур ажылдакчылары, совет павильонуң администрациязының удуртур ажылдакчылары, журналистер, кинонуң болгаш телевидениениң операторлары чедип келгеннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов болгаш ону үдеп чоруур кижилер — ССРЭ-ниң Кадык камгалалының министри М. Д. Ковригина, ССРЭ-ниң Культура министриниң бирги оралакчызы С. В. Кафтанов болгаш ССРЭ-ниң Бельгияда элчини В. И. Авилов автомобильдерге олуруп алгаш, 10 шак 20 минута турда павильонга чедип келгеннер. Эш Ворошилов-биле кады делгелгениң кол комиссары барон Мунс де Ферниг павильонга чедип келген.

Делегей делгелгезиниң совет секциязының кол комиссары Д. А. Рыжков болгаш совет павильоннуң директору А. А. Никифоров К. Е. Ворошиловту уткуп алганнар. Дипломаттыг корпустуң кежигүннерин сенаттың даргазы Стрюйе эш Ворошиловка таныштарган. К. Е. Ворошилов биле дээрги Стрюйе боттары аразынга беседа кылганнар. Бельги сенаттың даргазы Москва университединиң павильонда аскан улуг чуруун бистерге көргүспүшаан, Москвага үш чылдар мурнунда чоруп турганының үезинде МКУ-нуң чаа бажыңын боду көргеш сеткили ханганын дыңнаткан. Силерниң университедиңер совет улустуң эң улуг чедишкиннериниң бирээзи деп ол немеп чугаалаан.

Бельгияның хаанының дүңмазыызыгуртан дужаалдыг Альберт 10 шак 45 минута турда совет павильонга чедип келген. Хүндүлүг залчыны эш К. Е. Ворошилов уткуп алган болгаш павильонну көөрүнче ону чалаан. Бельгияның күрүне гимнизи чангыланып үнген.

Ызыгуртан дужаалдыг Альберт хамыктың мурнунда үш совет эдеринчилериниң үлегер-майынче кичээнгей сала берген. Ызыгуртан дужаалдыг Альберт үшкү эдеринчиниң тургузуун сонуургаан болгаш чогуур тайылбырларны алган.

Павильонну көөрү 1 шак 15 минута үргүлчүлээн. Эргин көрүүшкүнү доосканы, залчылар совет ресторанга барган, аңаа хүлээп алыышкын болган.

Ызыгуртан дужаалдыг Альберт К. Е. Ворошилов-биле байырлажып чарылгаш, делгелгеден чорупкан. Элээн сөөлүреди К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер Хан ордузунче чорупкан, аңаа Бельгияның хаанын I Бодуэн-биле кады эртенги шай шайлаан.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыр

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң атомнуг радиация талазы-биле өртем комитединиң парлаан илеткелинде айтып турары болза, «ядролуг чепсектерни чазылдырып турарының түңнелинде радиоактивтиг хоранналыышкынны радиация делегейге деңнелин улам-на улуг чада-биле көвүдедип турар. Ол чорук болза, амгы болгаш келир үениң салгакчыларынга улам чаа болгаш шинчилеттинмээн айыылдыг үүлдү болдуруп турар; ол айыылдыг чорук оларга таваржып турар кижилерге бодунуң бойдузубиле чагыртыр аргажок». Радиоактивтиг хереледениишкинни эвээжедиринче угланган бүгү-ле базымнар кижилериниң кадыкшылынга таарымчалыг үүл болур деп түңнелди комитет кылган дээрзин илеткелде айтып турар.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле каттышкан комиссиязының кежигүнү сенатор Клинтон Андерсон (Нью-Мексико штаттан демократ) атомнуг энергия талазы-биле америк чазак комиссиязының «салдыкпайн турар теорияларының» чамдыызын КНО-нуң өртем комитединиң атомнуг радиацияның дугайында илеткели чылча шаап турар деп медеглээн. А ол америк чазак комиссиязы атомнуг шенелделерни соксадырынга удурланып турар теорияларны үндүрүп турар.

Андерсон телевидения дамчыштыр ол медеглелди кылып турган, ол америк комиссияны (АКШ-та атом бүдүрүлгезин баштап турар чазак органы.—**Ред.**) КНО-нуң комитединиң илеткелин чугулаап көрбейн турарын шүүмчүлээн. (Ол комиссия мооң мурнунда кижилерни атомнуг радиацияның тургузуп турары «айыылдыг байдалга чуруттап чаңчыгып алырын» сүмелеп турган). Ядролуг шенелделер кижилериниң амгы болгаш келир үедеги салгакчыларынга улуг айыылды болдуруп турарының дугайында КНО-нуң комитединиң медеглээнин айытпышаан, Андерсон—атомнуг энергияның талазы-биле америк комиссия «кайнаар-даа барып... каяа-даа чаштынып шыдавас» деп чугаалаан.

Сенатор АКШ-тың чазаан «атомнуг чепсектиң шенелдезин соксадырының дугайында айтырыгны боттуу-биле көөрүнден» айтаалааны дээш шүүмчүлээн.

Оманның хаанының удурланыышкыны

КАИР. (СЭТА). Оманның хаан чериниң Каирде төлөөлекчизиниң медеглеп турарын ёзугаар алырга, Оманның хааны Галеб Бен-Али КАР-ның президентизи Насерге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка, АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрге, Индияның премьер-министри Неруга болгаш КНО-нуң чиңгине секретары Хаммаршельдиге чагаалар чоруткаш, олардан Оманның империалистиг англи агрессиязга удур демиселин деткиринче кыйгырып турар.

Оманның хааны Галеб Бен-Али оман улуска удур англи шериглерниң үүлгедип турар кем-буруулуг чоруктарын соксадырынга болунуң делегейге ат-алдарын ажыглаарынче Каттышкан Напияларның Организациязын кыйгырып турар. Оманның улузу бодунуң хамаарышпас болгаш бот-догуйнаарынга хоойлу ёзугаар эргелерин камгалаарынга долу шиитпирлиг дээрзин чагааларда демдеглеп турар.

Оманның хааны Галеб Бен-Али Оманның кызыгаарында англи шериглерниң мөөнеттинин турарынга удурланыышкынын илеретпишаан, ол араб чуртка хан дөгүүшкүнүнүн бүгү харыысалгазы Англияның чазаанга онаажыр апаар деп медеглеп турар.

Иорданияда полицейжи террор

КАИР. (СЭТА). Иорданиядан медеглелдерни ёзугаар алырга, иордан өрге-чагыргалар англи эжелекчи шериглериниң деткимчези-биле ук чуруттуң чуруттакчы чонунга удур кара-туразында дүржок чоруун үргүлчүлевишаан турар. «Аш-Шааб» солуниуң бижин турары болза, иордан эрге-чагыргалар Мафрактта болгаш Умм Аль-Джемалда ийи чаа хоругдал лагерьлериниң тудуушкунун доосканы. Ында ам безин чуртту англи шериглериниң эжелеп турарынга удурланган офицерлер колдаан алды үүс патриоттарны хоругдаан.

Англи-турк чугаалажыышкыннарның доозулганы

СТАМБУЛ. (СЭТА). Анкарага англи премьер-министр Макмиллан-биле турк чазактың төлөөлекчилериниң аразынга Кипр дугайында айтырыгның талазы-биле чугаалажыышкыннары түңнел чок болуп доозулган.

Англи-турк чугаалажыышкыннарның дугайын бижившаан. «Ени газетениң» айтып турары болза: «Макмилланның Афиннерже болгаш Анкараже кел-ле чыткан шүүдели, ол кипр айтырыын шиитпирлээринге кандыг бир үүвени кылып турарын көргүзер болдаан». Ол солуниуң медеглеп турарын ёзугаар алырга, ук ортулукка англичаннарны элээн каш чылдарның дургузунда «шөлөөн тургузарын» чедип алырынче үүктүп, ол негелдени «Чоокку Чөөн чүкке айыылдыг байдал-дыр» деп чыдагааннап турган.

«Джумхтрие» солуниуң бижин турары болза, «политиктиг бөлүктериниң болап турарын ёзугаар алырга, кипр айтырыгның кол-ла утка-шынары дээрге, ортулукту Англияның оскунарын күзевейн турары болур».

Индий-пакистан кызыгаарда байдал дугайында Нерунуң чугаазы

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий парламентиниң улус палатазының бөлүк депутаттары Индияның Чөөн Пакистан-биле кызыгаарынга болган болуушкунуң дугайында айтырыг салганнар.

Индияның премьер-министри Неру бо талазы-биле чүве чугаалап турган, кызыгаарга болган чүүлдериниң дугайында айтырыгны кымнарның-биле-даа, ооң-биле кады Пакистанның премьер-министри-биле-даа болза чугаалажырынга белеиин илереткен. Неру Индияның бодунуң кызыгаарларын кандыг-даа халдаашкынындан камгалаарынга белеиин демдеглээш, Индия маргылдаалыг чоруктарының нептерээрин күзевейн турар деп айыткан.

Суданның премьер-министриниң медеглели

КАИР. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкте байдалды чогумчударының эргежок чугулазының дугайында Каттышкан Араб Республиканың туружун Суданның чаяа долузу-биле деткип турар деп, Суданның премьер-министри Абдулла Халиль МЕН агентиледдиң корреспондентизинге медеглээн. Империалистиг кыжаныгның мурнунга араб чуруттарның чаңгыс эп-сеткилдиг болурунуң дугайын чугаалааш, «Каттышкан Араб Республикага удур болган кандыг-даа агрессияны Суданның бодунга удур болган агрессия кылдыр Судан Республика көөр деп Халиль медеглээн.

«Каттышкан Араб Республикага хамаарыштыр агрессия кылырының азы чөнгээлер кылырының кандыг-даа орадажышкыннарының талазы-биле империалистиг күрүнелерге удурланып, оларга сагындырып турар бис» деп премьер-министр демдеглээн.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Чыланга шактырган кижиге баштайгы дуза көргүгери

Бир эвес кижиниң буттарын азы холларын чылан шапкан болза шаккан черниң үстүү талазын дыңзыг кылдыр боой шарыыр. Ол шарыгны 1 шак болгаш-ла чежип, эзт-ханының дыңзыгышкынын кошкадып турза чогуур.

Балыг черден ханның агыышкынын соксатпайн, төктүп турган хан-биле кады хоранны арылдырып үндүрери чугула. Хан төктүүшкүнүн күштелдиреринорадажыр херек. Чылан шаккан холду азы бутту чавыс черге салгаш, балыгны салаалар-биле сы базар (холду балыгта чыпшыр дээртип болбас). Балыгны хайындырган суг-биле, водка-биле ийикпе азы марганецтиг ажыг калийниң эзилдирин-биле (кара-хүрен өңнүг) чуп турарга база эки, ынчаар чуттан балыгны соңа эзилдирин-биле (биче шопулак иштин стакан сугга) азы уксус-биле өттүрүп, оларны марлага сиирген, балыг кырынга салып турар херек.

Организмден хоранны болдунар-ла дүргени-биле арыдып үндүрер дээш, чыланга шактырган кижи суук үүлдү хөй хемчээлдинбиле ижери чугула. Үстүнде баштайгы дузаламчыларны көргүскенинин сөөлүнде качыгдаан кижини эмчиге дораан чедирее чогуур.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын башкы.

ОБЛАСТЫҢ КИНО ЭКРАННАРЫНДАН

«КИЖИГЕ КИЖИ...»

деп кинону көрүнер.

АҢЧЫЛАРГА СУГ КУШТАРЫН КҮЗҮН АҢНААРЫН

1958 чылдың сентябрь 6-дан эгелеп чепшээрээнин

Тыва облкүүскомнуң чанында күрүнеиин аңныыр инспекциязы бүгү аңчыларга дыңнадып тур.

Айыткан хуусаа четпээнде аңнаар бүгү кижилерге шыңгыы харыысалга хүлээдир.

Күрүнеиин области аңныыр инспекциязы.

Кызыл хоорайның Ажылчын кудумчузунуң № 12 бажында чуруттап турар Труханов Александр Афанасьевич чуруттап турар адреси билдинмес Труханова Александра Николаевнадан чарыыр дугайында херекти кодуруп турар. Ук херекти Кызыл хоорайның бирги участогунуң улус судунга көөр.

«Облкомхозтуң» төлевиленсмета бюрозунуң таңмазы читкен, ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериясының 3—65.

ТС—01019. Культура эргелелиниң типографиязы.